

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
GAMTOS DIDAKTIKOS KATEDRA**

**DALIA KUGIENĖ
Edukologijos II kurso magistrantė**

**VEIKSNIŲ, SĄLYGOJANČIŲ EKOLOGINIŲ UGDYMŲ
IR APLINKOS PAŽINIMĄ IKIMOKYKLINIAME
UGDYME, ANALIZĖ**

Magistro darbas

**Mokslinis vadovas
doc. dr. H. VOLODKA**

**Šiauliai
2008**

Darbas originalus.....D.Kugienė

TURINYS

ĮVADAS	3
1. EKOLOGINIO UGDYMO SAMPRATOS FORMAVIMAS	5
1.1. Žmogaus santykio su gamta suvokimas	8
1.2. Naujo požiūrio į ekologinį ugdymą atsiradimo priežastys	10
1.3. Specifiniai ekologinio ugdymo bruožai vaikų darželyje	12
1.4. Ekologinio ugdymo organizavimo principai vaikų darželyje	13
2. PAGRINDINIAI EKOLOGINIO UGDYMO ASPEKTAI	15
2.1. Ekologinio ugdymo metodiniai ypatumai	15
2.2. Pedagogo vaidmuo diegiant ekologinius pradmenis vyresnėse darželio grupėse	16
2.3. Šeimos įtaka ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologiniam raštingumui	18
3. VEIKSNIŲ, SĄLYGOJANČIŲ EKOLOGINIO UGDYMO GALIMYBES APLINKOS UGDYMO PAŽINIMO PROCESĖ IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE, TYRIMAS	21
3.1. Pasiruošimas tyrimui	21
3.1.1. Atrankos aibės apibrėžimas	21
3.1.2. Pasirinktų metodų pagrindimas	21
3.2. Tyrimo instrumentarijaus sudarymas	22
3.2.1. Anketos pedagogėms sudarymas	22
3.2.2. Respondentų – pedagogių aibės pristatymas	23
3.3. Respondentų – 6–7 m. amžiaus vaikų aibės pristatymas	30
3.4. Anketos tėvams sudarymas	37
3.4.1 Respondentų – tėvų aibės pristatymas	38
IŠVADOS	45
REKOMENDACIJOS	46
LITERATŪRA	47

ĮVADAS

Ikimokyklinis amžius nepaprastai svarbus žmogaus tapsmui, socializacijai. Spartus fizinis augimas, intensyvus psichinių funkcijų plėtojimasis vaiką daro jautrų, lengvai pažeidžiamą. Kaip tik ikimokykliniame amžiuje susiklosto asmenybės pagrindai, kurie vėliau mažai kinta.

Pasaulio visuomenei suvokus ekologinių problemų globališkumą, ypatingas dėmesys skiriamas ekologinės sampratos formavimui. To siekiama integruojant ekologiją į mokymo procesą, ugdomąją veiklą. Naujoviškas požiūris į ugdymą įgalino peržiūrėti ugdymo tikslus ir uždavinius.

Gamta – dvasinio turtėjimo neišsenkantis šaltinis. Vaikai viena ar kita forma susiduria su gamta. Be galo įdomus ir įvairus gamtos pasaulis prabudina vaiko gyvą susidomėjimą, žingeidumą, suteikia stimulą žaidimui, darbiniai, meniniai ir kitai veiklai. Bet ne viską vaikas, savarankiškai bendraudamas su gamta, supranta teisingai, ne visada formuojasi teigiami vaiko santykiai su augalais, gyvūnais, su negyvąja gamta.

Vaikai sėkmingai įvaldo kai kurias pasaulio pažinimo priemones, įgyja pirmas žinias, pažįsta elementarius dėsningumus ir priežastinius ryšius. Pasaulį jie suvokia kaip nedalomą visumą, pratinasi jame adekvačiai elgtis bei vertinti visa, kas juos supa.

Todėl vaiko ir gamtos sąveiką būtina organizuoti tikslingai, nuosekliai jai vadovauti, siekiant ekologinių žinių įtakos aplinkos pažinimo procesui vyresniame ikimokykliniame amžiuje.

Ekologinis ugdymas šiandieną suprantamas kaip procesas, prasidedantis šeimoje, vėliau tęsiamas ikimokyklinėse įstaigose, mokykloje ir toliau plėtojamas suaugusio žmogaus savarankiškoje veikloje. Ekologinio ugdymo tikslas – ekologinę kultūrą atspindinti ekologinę poziciją arba tinkamą asmens santykį su gamta. Pedagogai nurodo, jog ryškiausiai ekologinės pozicijos lygį ir specifiką atspindi su vaiko amžiumi laipsniškai didinamas dėmesys ekologinio sąmoningumo ugdymui, grindžiamam ne vien tiesioginiu gamtos išgyvenimu, bet ir ekologinių žinių sistemos perėmimu, aktualių problemų svarstymu, tam tikrų ekologinių sprendimų priėmimu ir pagaliau praktinių gamtotyros įgūdžių sudarymu.

Gilintis į ikimokyklinio auklėjimo ekologines problemas paskatino studijos Šiaulių universitete, o taip pat problemos dirbant ikimokyklinėje įstaigoje, per mažas intelektualų domėjimasis ekologiniu ugdymu ikimokykliniame vaikų ugdymo etape, ypatingą dėmesį skiriant mokyklose besimokančių moksleivių ekologiniam ugdymui.

Tyrimo tikslas – atskleisti ekologinio ugdymo ypatumus aplinkos pažinimo procese vyresniame ikimokykliniame amžiuje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibendrinti ekologinio ugdymo svarbą ikimokykliniame amžiuje.
2. Išnagrinėti pagrindinius ekologinio ugdymo raidos aspektus.
3. Išsiaiškinti, veiksnius sąlygojančius ekologinio ugdymo galimybes ikimokykliniame amžiuje.
4. Atskleisti esminius ekologinio ugdymo ypatumus vyresniame ikimokykliniame amžiuje.
5. Apibendrinti edukacinio tyrimo rezultatus.

Tyrimo metodai:

Atliekant tyrimą naudotasi mokslinės literatūros šaltinių analizės, stebėjimo, anketavimo, testavimo, pokalbio, lyginamosios analizės, kompiuterinės duomenų analizės metodais.

Tyrimo rezultatai gali būti panaudojami rengiant integruotas ekologinio ugdymo programas ikimokyklinėms įstaigoms arba kuriant individualias programas.

Darbą sudaro:

Tyrimo objektas: veiksniai, sąlygojantys ekologinio ugdymo ypatumus aplinkos pažinimo procese ikimokykliniame amžiuje.

Hipotezė. Nustačius ikimokyklinių įstaigų vyresniųjų grupių vaikų ekologinio ugdymo ypatumus, išanalizavus pedagogų vaidmenį diegiant ekologinius pradmenis ir įvertinus vaiko šeimos įtaką aplinkos pažinimui, ekologinį ugdymą galima integruoti į ikimokyklinio ugdymo procesą ir ugdyti vyresniojo amžiaus ikimokyklinukų ekologinį raštingumą.

1. EKOLOGINIO UGDYMO SAMPRATOS FORMAVIMAS

Gamtos reikšmingumą vaikų ugdymui analizavo daug mokslininkų, filosofų, pedagogų. Jų išsakytos mintys aktualios ir šiandien, sudarant įvairias programas, analizuojant, tiriant jų realizavimo galimybes.

Ugdymo sampratą, filosofinius aspektus analizavo B. Bitinas (1998), L. Jovaiša (2001), J. Vaitkevičius (1995), V. Lamanauskas (1996, 2001), M. Lukšienė (1997). Autoriai teigė, kad ugdymo samprata nuolat kinta, nes ugdymas sąlygojamas konkrečios socialinės aplinkos. Jie analizavo pagrindinius ugdymo aspektus, jų ryšį su Lietuvos švietimo reforma.

Daugelis žymių pedagogų: J. A. Komenskis, J. A. Pestalocis, Ž. Ž. Russo didelį dėmesį skyrė vaikų ugdymui per veiklą, patyrimą. Jie teigė, kad gamta ir kita natūrali aplinka skatina vaiką tyrinėti, stebėti. Atradimo ir veiklos rezultatas sukelia vaikams teigiamas emocijas. Todėl reikia sudaryti kuo geresnes sąlygas vaikams tyrinėti reiškinius natūralioje aplinkoje, ugdyti vaikų gebėjimus ir įgūdžius. Tokias pat idėjas akcentavo ir lietuvių mokslininkai J. Vaitkevičius (1981), A. Šerkšnas (1939). Jie pabrėžė aplinkotyros reikšmę, nagrinėjo pagrindinius jos aspektus, akcentavo gamtos ir žmogaus ryšį ugdyme.

A. Gučas (1990) išsamiai suformulavo vaikų ugdymo vaikų darželyje tikslus bei uždavinius. Anot A. Gučo, vaikų darželyje vaikus reikia pratinti koncentruoti dėmesį, skatinti jų savarankiškumą, ugdyti estetinius jausmus, lavinti vaikų jusles, nepamirštant ir dorovinio vaikų ugdymo.

Ikimokyklinės pedagogikos atsinaujinimo procesas remiasi geriausiomis pasaulinės pedagogikos tradicijomis, iškėlusiomis vaikų skatinimo, savarankiškos veiklos, jų pojūčių idėjas. Vaikystė nėra vien pasiruošimas būti suaugusiais, kad ugdymas turi būti vertinamas vaiko patirtimi.

Žaidimas – pagrindinis ikimokyklinio amžiaus vaikų užsiėmimas, apimantis visapusišką vaiko ugdymą. Žaisdami jie mokosi, lavėja. Santykiui su tikrove ugdyti didžiausią, tiesioginę reikšmę turi vaidybiniai žaidimai. Juose vaikai atkuria juos supantį pasaulį, išryškėja ir formuojasi vaikų požiūris į suaugusiųjų gyvenimą, gamtą. Žaidimas kaip vaiko gyvenimo organizavimo forma svarbus tuo, kad padeda formuoti vaiko psichiką, asmenybei. Ne visi vaikai turi galimybę pamatyti gyvus žvėris ir paukščius. Pažinti juos padeda knygos, televizija, žaislai. Labai svarbu parinkti tokius žaislus, kurie padėtų formuoti vaikui teisingus aplinkos vaizdinius.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio ugdymo gairėse pabrėžiama, jog labai svarbu nuo pat mažens ugdyti ekologinio dorovingumo pradmenis (3).

Vienas pagrindinių šiuo metu daugiausia dėmesio reikalaujantis klausimas yra vaikų estetinio santykio su gamta ugdymas. Ikimokyklinis amžius yra lemtingas laikotarpis estetiniams jausmams ugdyti. Šiame amžiuje galima išugdyti pastovius, gilius estetinius jausmus, kurie vėliau beveik nesikeičia, o tik plečiasi ir tobulėja. Ugdant estetinius jausmus ikimokykliniame amžiuje, svarbu nuosekliai gilinti estetinio auklėjimo turinį visomis prieinamomis priemonėmis: gamta, joje vykstančiais reiškiniais, menu ir kt. Pedagogai privalo žadinti vaikų domėjimąsi aplinka, gamta, skatinti poreikį visa tai suvokti ir perimti.

M. Montessori sistemoje estetiniam vaikų lavinimui nebuvo likę vietos (pvz., ji neigė net pasakų vertę vaikų ugdymui). Dorovinis auklėjimas iš dalies tapatinamas su religiniu. Ilgainiui sistema patyrė didelių pokyčių. Trečiame „Mokslinės pedagogikos metodo“ leidime 1926 m. M. Montessori paneigė gamtos stebėjimų ir kitokios vaikų veiklos svarbą vaikų darželyje.

Psichologai L. Vygotskis (1986), A. Liublinskaja (1971) įrodė, kad ikimokykliniame amžiuje estetiški ir doroviniai jausmai atsiranda ir formuojasi lygiagrečiai, todėl labai veikia visą vaiko dvasinį brendimą, jo pasaulėjautos ir pasaulėžiūros formavimąsi. Vienas iš svarbiausių - pasigėrėjimas. Estetinis pasigėrėjimas paprastai sužadina kilnius jausmus. Taip vaiko psichikoje pasigėrėjimas įgauna dorovinį atspalvį ir skatina dorovingiems poelgiams. Tai ypač svarbu ugdant vaikų santykį su gamta, gyvūnija ir t. t.

Ekologinis ugdymas turi būti grindžiamas vaiko santykiais su gamta ir natūralia vaiko aplinka. Gamtos kampeliai patalpose, lysvelės – kieme, gyvūnėlių priežiūra darželyje. Reikia ne tik ugdyti vaiko savarankiškumą, bet ir lavinti bei auklėti, perteikti vaikams gyvenimo patirties visumą, neskaidant į negyvus, sausus ir dažnai tarp savęs bet kokio vidinio sąryšio netenkančius pažinimo fragmentus. Visas ugdymo procesas grindžiamas trimis principais: stebėjimu, jungimu ir išraiška. Šie didaktiniai momentai atitinka tris pagrindines dvasines galias: jutimą, mąstymą, veikimą.

Apie ekologijos integravimą į ikimokyklinio ugdymo procesą galima kalbėti labai plačiai. Jo sėkmę, rezultatą lemia ugdymo proceso realizavimas, vadovavimas jam. Viskas priklauso nuo darbo planavimo, tikslų, uždavinių, pedagogo aktyvumo, profesionalumo ir parinktų mokymo metodų.

Darželio auklėtoja turi teisę pasirinkti ugdymo metodą ir jį taikyti. Galima remtis integruoto ugdymo, M. Montessori, O. Dekrolio, S. Frenė, R. Šteinerio, Ž. Pježe ar kitomis pedagoginėmis idėjomis. Iš kurios nors metodinės sistemos atsirinkti tik tai, kas aktualiausia, sintetinti kelių sistemų idėjas. Pasirinktas metodas turi padėti optimaliai siekti pagrindinių ugdymo tikslų. Tai svarbu kuriant naujas programas.

Arich Lewy (1998) pabrėžė ypatingą pedagogo vaidmenį realizuojant ir sudarant programas. Šiuo klausimu domėjosi ir kiti tyrinėtojai: V. Ruzgas (1930), A. Maceina (1991), E.

Šapokienė (1997). Jie teigė, kad labai svarbus yra pedagogo profesionalumas, siekiant pakreipti ugdytinių veiklą reikiama linkme, pati pedagogo asmenybė, nes savo pavyzdžiu gali paveikti ugdytinius. Tai labai svarbu ikimokyklinio ugdymo pedagogui, su kuriuo vaikai praleidžia visą dieną, iš kurio mokosi, pamėgdžioja jį, vertina. Pedagogo ir vaiko sąveiką analizavo J. Vabalas-Gudaitis (1983). Šios sąveikos principas ir dabar aktualus tiek ikimokyklinei įstaigai, tiek mokyklai.

Tėvų ir ikimokyklinės įstaigos pedagogų bendradarbiavimas – viena pagrindinių sąlygų, nulemiančių vaikų ugdymo sėkmę. Tėvai ir namų aplinka vaiką veikia labiau negu ikimokyklinė įstaiga. Šeimoje susiformuoja požiūris į žmones, aplinką, pasaulį. Šeima formuoja vaiko įpročius, nuostatas. Pedagogai ir tėvai turėtų tapti ugdymo proceso partneriais. Šeimos vaidmenį vaiko ugdymui analizavo A. Gučas (1990). Savo darbuose jis analizavo vaiko ugdymą šeimoje, šeimos funkcijas, padėtį šiuolaikinėje visuomenėje.

Auklėtojos bendradarbiavimo su tėvais būdus vaikų darželio eksperimentinėje programoje (1991) ir vaikų darželio programoje „Vėrinėlis“ (1993), akcentavo O. Monkevičienė. Ji teigė, kad tinkamas auklėtojos bendradarbiavimas su tėvais padeda sukurti vaiko ugdymui palankią aplinką, išvengiama tėvų ir darželio pedagogų požiūrio į vaiką skirtingumo, kad būtina organizuoti bendras tėvų, vaikų ir auklėtojų talkas tvarkant gamtą, organizuoti bendras išvykas. Auklėtojų bendravimo su tėvais būdus analizavo A. Grabauskienė (1995).

O. Monkevičienė (1991) daug dėmesio skyrė kompleksinei veiklai ikimokyklinėje įstaigoje. Ji teigė, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų veikla yra specifinė, nes turi neišsemiamas integracijos galimybes, todėl kompleksinė veikla sudaro sąlygas ikimokyklinio amžiaus vaikui būdingiems pasaulio pažinimo mechanizmomis reikštis bei tobulėti: tai vaiko smalsavimas, tyrinėjimas, mėgdžiojimas.

Ekologinio ugdymo ikimokyklinėje įstaigoje realizavimą kompleksinėje vaikų veikloje remiantis vaikų darželių programa analizavo D. Gedvilaitė. Ji svarbiausiu dalyku laiko dorovinių, estetinių ir kitų nuostatų formavimą gyvūnų ir augalų atžvilgiu (28).

Analizuojant tyrimo rezultatus remtasi kitų tyrėjų duomenimis: V. Lukavičienės praktinės veiklos tyrimais ekologinio ugdymo procese, V. Lamanausko (2001, 1996) gamtamokslinio ugdymo koncepcijų samprata.

Išanalizavus literatūrą, tyrimo duomenis nustatyta, kad ekologinis ugdymas ikimokyklinėse įstaigose padeda vaikams įsigyti patyrimą, pagrindines žinias apie save ir kitus, apie santykius su gamta, augalais ir gyvūnais. Todėl vaiko ir gamtos sąveiką būtina organizuoti tikslingai, nuosekliai jai vadovauti, siekti jų tarpusavio darnos. Išsiaiškinti pagrindiniai ekologinių žinių įtakos veiksniai pažinimo procesui ikimokykliniame amžiuje.

Darbai rengti pritaikytos autorių mintys apie ekologinio ugdymo reikšmę, ypatumus ikimokykliniame vyresniame amžiuje.

1.1. Žmogaus santykio su gamta suvokimas

Gamta – mus supantis materialus pasaulis – tai didelė ir sudėtinga sistema, sudaryta iš gausybės įvairiai ir glaudžiai tarpusavyje susijusių komponentų. Visą žmonijos istoriją būtų galima suskirstyti kaip jos santykio su gamta, įvairiomis jos išteklių rūšimis procesą. Žmonių visuomenė yra neatsiejama sudėtingo ir jautraus gamtos organizmo dalis.

Pastaraisiais dešimtmečiais viena populiariausių sąvokų tapo ekologija. Daug kalbama, rašoma, diskutuojama apie ekologinę situaciją, ekologinę krizę, ekologinį auklėjimą.

Ekologijos šaknys siekia pačios žmonijos kilmę. Mūsų protėviai turėjo stengtis pažinti gamtą, kad galėtų išgyventi. Žmogaus istorijos pradžioje žmogus pirmiausia vartojo biologinius gamtos išteklius, vėliau priėjo prie akmens, bronzos, geležies. Nedidelė buvo žmonių daroma skriauda gamtai. Ji pati sugebėdavo išsivalyti užterštus vandenį, orą, dirvožemį.

Pirmąkart žmogus kiekviename daikte (augaluose, gyvūnuose, žmoguje) išvelgė sielą – dvasią (anima – lot.), kuri suteikianti daiktui judesį, gyvybę. Gamtą žmogus sudievinė, ją garbino, jautė baimę prieš Gamtą. Jis – gamtos vaikas.

Antikos žmogus įsivaizdavo gamtą, žmogų (ir dievus) kaip vienovę, pradžią gavusią iš idėjos – dievų (Platonas) – ar sudarytą iš tų pačių atomų (Demokritas). Tų laikų žmogus siekė bendrauti su gamta, gyventi pagal gamtos dėsnius.

Viduramžių žmogus judaizmo (Senasis įstatymas) ir krikščionybės (Naujasis Įstatymas) pagrindu atskyrė materiją (gamtą) nuo idėjos (Dievo). Dievas, dvasia iškeliamas virš gamtos. Žmogus sudvejinamas (siela, kūnas), išaukštinant sielą (M. Aurelijus).

Renesanso epocha (romantizmas) kvietė žmogų atsigręžti į gamtą „atgal į gamtą“. Vėl buvo garbinama gamta. Per ją buvo siekiama pažinti, suprasti Gėrį, Grožį.

Šviečiamosios epochos žmogus siekė pažinti gamtą, ją suprasti, o per gamtą pažinti ir patį save (Komenskis), atrasti Tiesą, pasiekti Išmintį. Šios epochos žmogus jau siekė ne tik pažinti gamtą, bet ir ją rekonstruoti, tobulinti. Žmogus siejamas su gamta, atkuriamas žmogaus – gamtos – dvasios vienovės, dievybės ir gamtos, pasaulio tarpusavio idėja

Istorijos eigoje keitėsi ne tik planetos gyventojų skaičius, bet ir jų pasiskirstymas atskiruose regionuose. Vis labiau koncentruojantis Žemės gyventojams, keitėsi ir jų santykiai su gamta. Prasidėjus XX amžiui, kaip niekad sparčiai daugėjo gyventojų, augo gamyba. Žmonės dažniau ėmė pažeidinėti amžiais susiklosčiusius tarpusavio santykius su gamta.

Žinių susijusių su gamtos pažinimo sfera, būta jau antikos mąstytojo Aristotelio, Teofrasto ir kitų darbuose. Dar labiau prie ekologijos sampratos priartėjo A. fon Humboltas, Ž. B. Lamarkas, K. Linėjus, P. Š. Palaras, K. Rulje ir kiti vėlesni mokslininkai. Didžiulę reikšmę turėjo Č. Darvino darbai (7).

Filosofijos, pedagogikos, psichologijos atstovai analizavo gamtos įtaką žmogaus ugdymui, teikdami pirmenybę auklėjimui sąlytyje su natūralia gamta, aplinka (J. Komenskis, R. Šteineris) ir kt.

J. Vabalas-Gudaitis (1983) savo straipsnyje „Sinergacijos principas vaikų darželiuose“ akcentavo: „... projekcinė sinergacija tarp vaiko ir gimtosios aplinkos sukuria abipusę dinamiką, užmezga lyg giminytės ryšius – kiekvienas gimtojo krašto vaizdas bei reiškinys sukelia vaikui daug asociacijų, gražių jausmų, tam tikrą norą prisidėti prie aplinkos gražinimo, sužadina meilę bei pagarbą ir skatina dirbti savo krašto gerovei“ (43, 151).

Garsus Lietuvos gamtininkas Tadas Ivanauskas vienas pirmųjų Lietuvoje iškėlė ir nepailsdamas skleidė gamtos apsaugos idėją, pats konkrečiai organizavo šį darbą. Ieškodamas būdų įtraukti į šį nepaprastai svarbų ir kilnų darbą visą visuomenę, auklėti vaikus gamtos meilės, jos puoselėjimo, T. Ivanauskas siūlė kelią: „... pamilti gamtą per jos pažinimą...“ (5).

Savo straipsniuose profesorius T. Ivanauskas pabrėžia, kad iš visų gyvosios gamtos kūrinijų, paukščiai, vabzdžiai ir gėlės bene daugiausia domina žmogų. Daugelis suaugusiųjų, nuo gamtos atsitolinę, priprato į viską žiūrėti abejingai, bet jautriai vaiko vaizduotei šie gamtos kūriniai sudaro neišsemiamą įdomumo šaltinį. Ir tas ypač svarbu pedagogikai. Profesorius daug dėmesio skyrė vaikų ekskursijų į gamtą organizavimui, skatino vaikus gerbti gamtos brangenybes, pedagogus organizuoti medžių sodinimo šventes (6).

Labai svarbu yra pasaulėžiūros, vertybių, dorinių jausmų formavimas tiriant, pažįstant aplinką, tvarkant ir apsodinant ją. Kaip teigė E. Danilevičius (1990): „Mylėti ir saugoti gamtą įpranta tie vaikai, kurie iš jaunų dienų dalyvauja prie sodinimo darbų, kai pasirūpinama ugdyti ir jų estetinį skonį“.

Panašias idėjas skatino ir A. Grabauskienė (1988). Ji sakė, kad reikia nuo mažens įtraukti vaikus į gamtos apsaugos darbą, visų pirma savo kieme, artimiausioje aplinkoje. Ikimokyklinukas drauge su vyresniaisiais gali pasodinti gėlių, sugrėbti šiukšles ir kt.

Vertybes, įpareigojančias žmogų nuo mažų dienų gyventi darnoje su gamta, galima atsekti įvairiose tautinės kultūros vystymosi tarpsniuose. Jos buvo ir yra svarbios gamtamokslinio ugdymo humanizavimui.

1.2. Naujo požiūrio į ekologinį ugdymą atsiradimo priežastys

Visi žinome, kokia didelė, su niekuo nepalyginama vertybė yra gaivus oras, grynas vanduo, neužteršta gamta. Dabartinę gana sudėtingą gamtos ir žmogaus santykių situaciją lemia neaukšta ekologinė kultūra. Apie jos svarbą imta kalbėti, deja, labai neseniai. Alternatyva viena – žmogaus ir gamtos santykiai turi plėtotis harmoningai, žmogus nuo pat mažens turi suprasti ir vertinti gamtą, saugoti ir puoselėti ją. Kad išsaugotume gamtą, reikia išugdyti sąmoningą kiekvieno žmogaus ekologinį mąstymą, aukštą ekologinę kultūrą. J. Vaitkevičius (1996) teigė: „gamtos pažinimui reikia ruošti žmogų, teikti jam žinias apie gamtą, mokyti betarpiškai bendrauti su gamta, nesiekti tapti jos Valdovu“.

Nereikia būti ekologu, kad suvoktum, jog žmonija, atrodo, nesulaikomai artėja prie neregėtos katastrofos, kurią įprasta vadinti gana švelniai – ekologine krize. Vis labiau teršiama aplinka, sparčiai mažėja planetos miškų zona, prastėja dirvožemio savybės, miršta ežerai, mažėja jūrų ir vandenynų laimikių. O gyventojų ir toliau didėja, kasmet maždaug 80 milijonų, kartu didėja vartojimas, greičiau senka neatsinaujinančių išteklių atsargos. Kad būtų sustabdyta tokia išibėgėjusi „pažanga“, reikia visiškai kitokio mąstymo ir netradicinių sprendimo būdų.

Rio de Ženeiro konferencijoje, įvykusioje 1992 metais, politikos ir visuomenės veikėjai bei specialistai kreipėsi į visas pasaulio šalis su raginimu atsisakyti ligšiolinio mąstymo bei gyvenimo būdo ir įgyvendinti „nuolatinės subalansuotos plėtros“ (long – term sustainable development) idėją. Ši plėtra suprantama kaip perėjimas prie mažiau teršiančios ekonomikos, švaresnių technologijų ir visuotinio ekologinio ugdymo, kuris vyksta visą žmogaus gyvenimą.

Rio de Ženeire buvo priimta „Darbotvarkė 21“, t. y. tarptautinės veiklos strategija siekiant socialinio, ekonominio ir ekologinio stabilumo. Daugelis šalių, tame tarpe ir Lietuva, įsipareigojo vykdyti šią darbotvarkę. Joje pabrėžiamas ypatingas ekologinio ugdymo vaidmuo.

Šiuo metu dauguma ekologų pripažįsta, kad ekologinis ugdymas yra svarbiausias veiksnys, nulemsiantis žmonijos ateitį: koks dabar yra ekologinis ugdymas, tokia po 20–30 metų bus pasaulio visuomenė, jos vertybės ir gyvenimo būdas, toks bus pasaulis, kuriame gyvensime.

Kalbant apie ekologinio ugdymo suvokimą, negalima neaptarti sudėtinių šios sąvokos dalių, t. y. neišsiaiškintus pačių sąvokų „ekologija“ ir „ugdymas“.

Pirmasis ekologijos terminą pavartojo vokiečių biologas E. Hegelis 1966 metais. Dirbdamas Jenos universitete parašė knygą „Bendroji organizmų morfologija“. Būtent šioje knygoje buvo pirmą kartą pavartotas žodis „ekologija“. E. Hegelis įprasmino šį terminą apibūdinamas jį kaip gamtos pažinimą, tarpusavio santykių su visu kas gyva tyrinėjimą (graikų kalba „oikos“ – namai, „logos“ – tyrinėjimas (7)).

E. Hegelio knygos „Pasaulio mįslės“ visus skyrius vienija tvirtos gamtamokslinės pažiūros. Jis teigė, kad tikrąjį proto pažinimo šaltinį galima rasti tik gamtoje (7).

Suprantama tarp tuometinės ir dabartinės ekologijos sampratos yra tam tikra ir gana ryški distancija, tačiau pradinė formuluotė neprarado savo reikšmės. Spartus visuomenės vystymasis pakeitė požiūrį į ekologiją. Ekologija šiuo metu suvokiama kaip mokslo šaka. Ekologijos žinios leidžia numatyti žmogaus veiklos pasekmes gamtoje ir čia susiduria su žmogaus vertybėmis (kaip jis elgsis, priklauso tik nuo jo).

Naujai žiūrima ir į ugdymo sąvoką. Lietuvoje šiuo klausimu domėjosi B. Bitinas (1998), J. Vaitkevičius (1981).

Ugdymo reforma stimuliuo nemaža pozityvių poslinkių: pedagogai gali pasirinkti ugdymo programą arba, vadovaudamiesi pagrindine ugdymo kryptimi ir tikslais, modeliuoti ugdymo turinį. Be to, jie gali rinktis ugdymo metodus, planavimo variantus, palaipsniui pereiti prie įvairių ugdymo sričių integracijos. Ilgą laiką programa orientavo pedagogus į griežtą, unifikuotą ir detalizuotą ugdymo turinį (tokia programa buvo ir pedagogų darbo tikrinimo orientyras, o tai varžė pedagogų savarankiškumą, iniciatyvą, kūrybingumą).

Dėl tradicijų, šiuolaikinės pedagogikos ir gyvenimo aktualijų poveikio pedagogams pirmiausia pradėta siūlyti atsisakyti dalykinio ugdymo principo, kai vaikui vientisas pasaulio vaizdas skaidomas į daugybę tarpusavyje nesusijusių gabalėlių – dalykų ir tolti nuo dalykinio, akademiško ugdymo metodų, pereinant laipsniškai prie integruoto ugdymo. Vaiko socializacijai, arba įsijungimui į visuomenę, palankiausia yra savos kultūros terpė, padedanti natūraliai perimti vertybines visuomenės orientacijas – dorines nuostatas, principus, elgesio normas. Taigi svarbiausiu ugdymo aspektu, kaip teigia V. Gražienė, tampa socialinis ir kultūrinis aspektas, kuris yra bendriausia ugdymo kryptis, aprėpanti ugdymo tikslus, principus, turinį, metodus (27).

Pagrindinė – socialinė ir kultūrinė – ugdymo kryptis grindžiama šiomis nuostatomis:

- humaniškumu (pagarba vaikui, tinkama vaiko fizinių ir psichinių galių plėtotė ir t. t.);
- vieningumu (ugdymo turinys, ugdymo procesas turi laiduoti darną tarp vaiko fizinių ir psichinių galių, ugdymo turinys suprantamas kaip nesibaigiantis dvasinio ir materialaus pasaulio pažinimo procesas).

Visas ugdymo (ekologinio, dorovinio ar kt.) procesas orientuojasi į ugdytinį, jo poreikius, interesus. Tuo siekiama padėti ugdytis visapusiškai, atsakingai asmenybei.

1.3. Specifiniai ekologinio ugdymo bruožai vaikų darželyje

Ekologinis ugdymas – tai ilgas, sudėtingas ir nenutrūkstamas procesas, kuriame siekiama laipsniškai realizuoti ekologinio ugdymo programoje numatytus uždavinius, kuriuos, apibrėžiant per asmens santykį su gamta turinį, būtų galima išskirti į:

1. emocinį ir vertybinį (arba emocinius išgyvenimus bei nusiteikimus gamtos atžvilgiu);
2. pažintinį (žinias apie gamtą);
3. praktinį (ekologinius mokėjimus ir įpročius ir su jais susijusius motyvus).

Šie uždaviniai arba daliniai ekologinio ugdymo tikslai skirtingais vaikų amžiaus tarpsniais yra nevienodi. Ekologinis ugdymas pradedamas šeimoje, ikimokyklinėse įstaigose.

Šiame amžiuje vaikai yra jautrūs gėriui, grožiui, todėl didelis dėmesys čia skiriamas emocinėms vertybinėms nuostatomis formuoti. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio ugdymo gairėse (1996) nurodoma, jog ikimokyklinėse įstaigose siekiama ugdyti ekologinio dorovingumo pradmenis. Tam įgyvendinti reikalinga:

- pratinti vaikus gyventi savo aplinkoje pagal tam tikras dorovines nuostatas;
- sudaryti vaikui palankias sąlygas aktyviai bendrauti su aplinka, gamta (stebėti įvairius daiktus ir reiškinius, tyrinėti nesunkiai suvokiamus procesus, eksperimentuoti ir kt., kad išsiugdytų vientisą, neskaidytą pasaulio vaizdą;
- bendraujant su aplinka, stiprinti vaiko dvasinį ryšį su pasauliu, ugdyti teigiamus emocinius ir vertybinius santykius su juo;
- bendraujant su gamta ir aplinka, atsižvelgti į vaikų poreikius, polinkius bei galimybes;
- padėti vaikui suprasti gamtos poveikį žmogui, jo dvasinei būsenai, sveikatai ir žmogaus poveikį gamtai – elementariai atskleisti žmogaus ir gamtos sąveiką, ugdyti pagarbą, mokyti tausoti gamtos gėrybes;
- remiantis lietuvių tautos ilgaamžėmis etnokultūrinėmis tradicijomis bei papročiais, padėti vaikui suvokti ir išgyventi tradicinės pasaulėjautos dvasią.

Šie uždaviniai išryškina svarbiausias aplinkosauginio ugdymo kryptis:

1. darbo su vaikais;
2. darbo su vaikų tėvais;
3. darbo su bendruomene.

Ikimokyklinio ugdymo programose akcentuojamas tiesioginis gamtos išgyvenimas ugdant ekologinį sąmoningumą. Vaikams reikia padėti ir sudaryti sąlygas pažinti pasaulį jo materialiąją ir dvasinę įvairovę pažinti pasaulio grožį, jo didingumą, įvairovę, skatinti pajusti žmogaus ir gamtos ryšį. Vaikams turi būti diegiama, kad pats būdamas gamtos dalis, atsako už gamtos išsaugojimą.

Iš viso to galima daryti išvadą, kad ekologinis ugdymas turi būti grindžiamas humaniškumo principu.

1.4. Ekologinio ugdymo organizavimo principai vaikų darželyje

Siekiant kryptingos ir sistemingos veiklos užsibrėžtiems ekologinio ugdymo uždaviniams realizuoti, galima išskirti šios veiklos organizavimo principus.

Organizuojant vaikų bendravimą su gamta būtina remtis *sezoniškumo* principu, ekologinio ugdymo procesą organizuoti siejant jį su metų laikais. Tuo būdu vaikas susipažįsta su aplinkos pasikeitimais, gamtoje egzistuojančia tarpusavio priklausomybe, žmonių darbais, papročiais, tradicijomis. Veikla, besiremianti gamtos ciklais padeda geriau pažinti gamtą įvairiais augalų ir gyvūnų gyvenimo apraiškos (augalų augimas, gyvūnų vystymasis) bei žmogaus gyvenimo aspektus, skatina ir vysto mąstymo procesus, iniciatyvą, kūrybiškumą.

Siekiant ekologinio ugdymo uždavinių, vaikų veiklą rekomenduojama organizuoti naudojant *kompleksiškumo* principą. Jo pagrindu vaiko jausmų ugdymas, patirties plėtimas ir sugebėjimų lavinimas organiškai jungiamas su betarpišku aplinkos pajautimu ir pažinimu. Kompleksinė veikla sudaro galimybę pažintinius, lavinamuosius bei auklėjamuosius poveikius integruoti į vaiko amžiaus specifiką atitinkančią veiklą, t. y. žaidimus, tarpusavio bendravimą, darbinę, meninę ir kt. veiklą. Tuo būdu vaikai įgyja ne tik žinių apie aplinką, bet ir pratinasi joje tinkamai elgtis, ugdomi gebėjimus jausti ir vertinti, turtinami jų emociniai išgyvenimai, formuojasi vertybinis santykis su aplinka.

Kompleksiškumo principas, apjungdamas įvairiapusę vaikų veiklą sudaro galimybę formuoti vientisą pasaulio vaizdą, skatina veikti, plėtoja pažintinę ir emocinę patirtį.

Ekologinio ugdymo procesui svarbus ir reikšmingas yra *tautiškumo* principas. Jį realizuojant puoselėjamos tautos tradicijos, suvokiama, kad gamta visada buvo svarbi ir neatsiejama žmogaus gyvenimo dalimi. Šis principas, per vaiką supančią ir jam brangią aplinką, padės formuoti reikšmingas dorovines nuostatas gamtos atžvilgiu. Remiantis šiuo principu, vaikų veikla įvairinama tautos kultūros vertybėmis, įprasmintomis liaudies tautosakoje (patarlėse, priežodžiuose, mįslėse, pasakose ir pan.), žymių žmonių kūryboje

(apsakymuose, eilėraščiuose ir pan.). Aplinkai pažinti naudotis įvairia medžiaga gamtosaugine tematika: apie metų laikus, gyvūnus, augalus, žmonių darbus, papročius ir pan.

Teisingus vaiko ir gamtos santykius formuoti padeda *humaniškumo* principo realizavimas. Jo pagrindu stiprėja dvasinis ryšys su pasauliu, ugdomi ekologinio dorovingumo pradmenys. Labai svarbu, kad vaikas suvokdamas gamtos reikšmę žmogui, ugdytųsi pagarbą gyvybei, gimtajam kraštui. Nuostata, jog žmogus pats būdamas gamtos dalis, atsako už jos išsaugojimą ir tai, jog gamta padeda žmogui išgyventi, pratina vaikus gyventi pagal tam tikras dorovines nuostatas, ugdytis atsakomybės jausmą, padeda suprasti gamtos apsaugos reikšmę.

2. PAGRINDINIAI EKOLOGINIO UGDYMO ASPEKTAI

Aptariant ir nagrinėjant ekologinio ugdymo realijas, negalima neapžvelgti jų realizavimą įtakančių faktorių: metodų, didaktinės medžiagos, auklėtojų vaidmens, tėvų vaidmens.

2.1. Ekologinio ugdymo metodiniai ypatumai

Aplinką suvokiame kaip gyvą ir negyvą gamtą, socialinius, kultūrinius žmonių gyvenimo aspektus. Todėl aplinkos pažinimo programos ikimokyklinio amžiaus vaikams viena dalis skirta socialinės, kultūrinės aplinkos pažinimui, antroji – gamtos pažinimui, trečioji – elementariems vaizdiniais apie dydį, formą, svorį ir t. t.

Pasaulio visumos samprata, kaip pažinimo tikslas, būdinga visai švietimo sistemai. Įvairiose švietimo sistemos pakopose (pvz.: pradinėje, vidurinėje ir kt.) pasaulio pažinimas yra skirtingų lygmenų. Ikimokyklinio ugdymo turinys yra specifinis, sąlygotas vaiko psichinių išgalių.

Vaiko pažinimo objektas – visas pasaulis, gyvoji ir negyvoji gamta; žmogus kaip gamtos ir visuomenės dalis, jo veikla, darbai, dora, tradicijos papročiai ir kt. Siekiama, kad vaikas įgytų žinių apie materialųjį pasaulį; kad kartu formuotųsi dorinis, estetinis vaiko santykis su tikrove.

V. Gražienė „Ikimokyklinio ugdymo gairėse“ (1993), akcentuoja: „... pažinimo objektų ir santykių tarp jų įvairovė vaikui atsiskleidžia per artimiausią aplinką – šeimą, darželį, gyvenamą vietą, santykius su kitais žmonėmis“ (3).

Taigi artimiausios aplinkos pažinimas yra viena pagrindinių pasaulio pažinimo sričių, ir jis suvoktinas plačiau – ne vien kaip gyvūnų, augalų ir gamtos reiškinių pažinimas.

Pripažįstama, kad mažiems vaikams dažniausiai būna stipri ekologinė savimonė, kuri vėliau įtakojama aplinkos prarandama. Todėl ikimokyklinis amžius pats idealiausias laikas pradėti vaiko ekologinį ugdymą. Šio ugdymo pagrindas – praktinių įgūdžių formavimas ir lavinimas, padedantis gautas žinias taikyti konkrečioje situacijoje.

Ekologiniam ugdymui pakanka paprasčiausių priemonių. Tai knygos, paveikslai, gamtinė medžiaga, padidrinimo stiklas. Viskas kas yra šalia mūsų ir aplink mus. Gamtos stebėjimas vyksta nuolat ir įvairiose, kad ir netikėčiausiose situacijose: pasivaikščiavimo metu, žiūrint pro langą, einant į darželį ar grįžtant iš jo, keliaujant ir t. t.

Vaikai labai žingeidūs. Ypatingai tai pastebėta vyresniame ikimokykliniame amžiuje. Naują patyrimą jie sieja su turima patirtimi, žiniomis apie pasaulį. Pažinimo objektų ir santykių tarp jų įvairovė vaikui palengva atsiskleidžia per artimiausią aplinką.

Pasaulį, aplinką vaikas pažįsta bendraudamas, stebėdamas, tirdamas, eksperimentuodamas, kurdamas – tenkindamas savo poreikį pažinti. Stebėjimas pagilina teorijos žinias, ugdo gebėjimą pritaikyti jas, aiškinant natūralius procesus ir reiškinius. Eksperimentas – stebėjimas, esant tiksliai apibrėžtomis sąlygoms, kurių galima pakartoti. Įgyti įgūdžiai ir gebėjimai skatina įsiminti informaciją ir kaupti naujas žinias.

Ugdymo programų turinys, uždaviniai ir tikslai nulemia ir pačius ugdymo metodus, jų pasirinkimą. Šis klausimas dabar tampa vienu iš svarbiausių sprendžiant ekologinio ugdymo ir visos ikimokyklinio ugdymo programos įgyvendinimo problemas.

Ugdymo metodo vertė priklauso nuo to, kiek jis padeda sužadinti ir palaikyti vaikų aktyvumą, t. y. kiek jis padeda pažadinti vaikams norą veikti savarankiškai. Negalime pamiršti, kad auklėtoja vaikus turėtų aktyvinti taikydama bet kurią metodą. Svarbiausia – tinkamas to metodo panaudojimas, kad skatintų vaikų ugdymąsi.

Vis dažniau kalbama apie vaikų ugdymą ir ugdymąsi bendradarbiaujant: dirbant grupelėmis, dalyvaujant įvairiuose ikimokyklinės įstaigos projektuose, žaidžiant didaktinius žaidimus, atliekant bendrus darbus darželio grupėje ir kt.

Eksperimentavimas, tyrinėjimai, stebėjimai ir kiti metodai turėtų būti taikomi tiek užsėmimų metu grupėje, tiek pačioje gamtoje. Negalima pamiršti, kad juos taikydama auklėtoja turi atsižvelgti į vaikų amžiaus ypatumus, tam amžiui būdingas savybes, vaikų savarankiškumą ir gebėjimus.

2. 2. Pedagogo vaidmuo diegiant ekologinius pradmenis vyresnėse darželio grupėse

Ekologinio ugdymo turinys numatytas vaikų darželių programose: „Vėrinėlis“, „Ikimokyklinio ugdymo gairės“, „Etinio ugdymo programa“ bei programas papildančiose mokomosiose priemonėse (knygos pedagogams ir tėvams, pratybų sąsiuviniai vaikams ir kt.).

Darželio pedagogai turėtų patys kurti ekologines.

Programas, jas modifikuoti, atsižvelgiant į vaikų poreikius, visuomenės interesus, socialines ir gamtines sąlygas.

Tai padaryti galima tik dirbant su vaikais, bendradarbiaujant su jų tėvais, kolegomis, kitų visuomeninių įstaigų atstovais, mokslo specialistais. Privalu atsižvelgti į vaikų ir jų tėvų interesus, abipusiai dalintis pedagogine patirtimi su kolegomis. Tai daryti galima seminarų, konferencijų metu, ruošiant pranešimus pedagogų pasitarimuose. Nevengti bendradarbiauti su kitomis ikimokyklinėmis įstaigomis, pradinėmis klasėmis, nes ekologinis ugdymas turi būti vykdomas permanentiškai. Svarbu pačiam pedagogui domėtis visuomeniniais pokyčiais,

socialinėmis problemomis, nes tik taip jis suvoks paties ugdymo svarbą, tinkamai organizuoti vaikų veiklą.

Pedagogas – vaikų veiklos iniciatorius, vadovas ir moralinių žinių perteikėjas. Todėl ypač svarbus pačio pedagogo pavyzdys, jo meilė gamtai, pagarba ir užuojauta gyvoms būtybėms, atsakomybės už juos jausmas ir ekologinis gyvenimo būdas. Pedagogo žodžiai neturi prieštarauti jo įsitikinimams ir veiksams, antraip ugdymas neteks jokios prasmės ir efektyvumo.

A. Dystervegas (1988) ypatingą dėmesį skyrė pedagogo išsilavinimui, ypač gamtamoksliniam pažinimui. Jis reikalavo, kad bet kuris pedagogas puikiai orientuotųsi vietovėje, mokėtų vaizdžiai dėstyti gamtos pažinimą.

Šios mintys aktualios ir šiandien, analizuojant pedagogo vietą ekologinio ugdymo procese. Juk nesuvokdamas ekologijos esmės, jos reikšmės kasdieniniame gyvenime, nesuvokdamas gamtos reiškinių, jos dėsningumą, ryšių, pedagogas negalės to perteikti ir vaikams, tinkamai nenukreips jų veiklos šiems dėsningumams ir ryšiams pažinti.

Savo profesionalumu pedagogas turi rūpintis dar ir todėl, kad ne tik jis pažįsta vaikus, bet ir vaikai pažįsta jį. Pedagogo reputacija vaikų ir jų tėvų atžvilgiu labai svarbi prielaida ugdymo sėkmei.

Vaiko ir gamtos sąveiką būtina organizuoti tikslingai, nuosekliai jai vadovauti, siekiant jų tarpusavio darnos. Ekologinis ugdymas siejamas su visomis vaiko veiklos sritimis. Gerumą gamtai padeda ugdyti muzika, dailė, poezija, tautosaka. Pagarba gamtai ir tradicinėms vertybėms – tai įvairių istorijų, legendų ir papročių atpasakojimas. Ekologinis ugdymas turi būti įdomus vaikams ir žaismingas, nukreiptas į vaiko širdį ir jausmus, tačiau to nebus galima pasiekti, jei to paties nejaus ir pedagogas. Pedagogui tenka didelė atsakomybė, nes svarbiausia dėmė tarp to, ką auklėtoja kalba ir kaip ji iš tikrųjų gyvena.

Kad vaikai giliau pažintų ir suprastų gamtą bei suvoktų gamtosaugos svarbą ir būtinybę, jie turėtų dažniau būti gamtoje, ją stebėti, justis visais savo pojūčiais. Tam pedagogas turi įgyvendinti įvairias veiklos formas: stebėjimai, ekskursijos, bandymai, tyrinėjimai, išvykos, pasivaikščiavimai, ekskursijos, pokalbiai, diskusijos.

Ieškodami atsakymo į kilusius klausimus bei sprendami auklėtojos inspiruotas užduotis, vaikai gauna informacijos apie gyvūnų ir augalų gyvenimą, jų dėmesys nukreipiamas į priežastinių ryšių, procesų suvokimą. Vaikai išmoksta prižiūrėti ir globoti gyvūnus ir augalus. O svarbiausia, formuojasi dorovinės, estetiškos ir kitos vertybinės nuostatos gyvūnų ir augalų atžvilgiu.

Ugdyti vertybines nuostatas nėra lengva. Netgi galima teigti, kad pedagogui tai yra sunkiausia. Apskritai moralė, arba dorovė, yra pati konservatyviausia vidinė kultūros dalis, ji keičiasi lėtai. Pedagogai žino, kad vaikai turi mažiau įsisenėjusių išankstinių nusistatymų

nei suaugusieji, jų santykiai su pasauliu dar tik formuojasi, jie paslankesni, lengviau pasiduodantys pašalinei įtakai. Nereikia pamiršti, kad be darželio vaikų nuostatas formuoja vaiko šeima, draugai. Nepaisant to, vaikams pedagogo įtaka yra labai didelė.

Vaikai mokosi iš to, ką mato ir patiria juos supančioje aplinkoje. Ikimokykliniame, o ypač, vyresniame ikimokykliniame amžiuje susiklostę santykiai su aplinka, gamta turi reikšmės vaikų dvasinio pasaulio formavimuisi.

Vaikų darželio programoje „Vėrinėlis“ (1993) pastraipoje „Aš ir gamta“ pedagogams pateiktos vertybinės nuostatos ugdytinis ikimokykliniame amžiuje:

- pasijusti gamtos dalimi, pajusti pagarbą Gyvybės įvairovei, paslaptینگumui ir šventumui, nusiteikti globoti laukinius gyvūnus, nekankinti ir nežudyti jų. Pajusti pagarbą augalo gyvybei, nelaužyti, nežaloti jų;
- prisiimti dalį atsakomybės už artimiausioje aplinkoje gyvenančius gyvūnus;
- nusiteikti bendrauti su jais, juos kalbinti, paglostyti, pastebėti jų prierašumą žmogui. Rūpintis artimiausioje aplinkoje augančiais augalais, prižiūrėti sužalotus, rūpintis neprižiūretais augalais. Pajusti Tėvynės, gimtinės augalijos grožį, įvairovę, savitumą;
- nusiteikti auginamiems ir globojamiems gyvūnams sukurti normalias gyvenimo sąlygas, gražią jų buvimo vietą, gėrėti ir džiaugtis gyvūnais, juos piešti, lipdyti, apie juos deklamuoti, sekti pasakas ir kt.;
- pajusti pagarbą augalo gyvybei, nelaužyti, nežaloti jų;
- tinkamai prižiūrėti auginamas kambarines ir lauko gėles, kitus augalus, puoselėti ir kurti grožį, prižiūrinti vejas, gėlynus ir kt., išreikšti jį meninėmis priemonėmis, augalų bendrijoje ieškoti nusiramavimo, nuotaikos atliepimo;
- pajusti pažinimo džiaugsmą, Žemės ir Dangaus paslaptingumą, šventumą ir didybę, domėtis liaudies dainomis, pasakojimais, sakmėmis, mitais apie Žemę ir Dangu, perimant tradicinės pasaulėvokos elementus;
- nusiteikti tyrinėti, bandyti, mėginti, būti veikliam, išradingam pažįstant supantį pasaulį (213–224).

2.3. Šeimos įtaka ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologiniam raštingumui

Pedagogai neturi pamiršti, kad į ikimokyklinę įstaigą vaikas ateina iš šeimos. Ikimokyklinė įstaiga ir šeima - dvi institucijos, kurios turi veikti iš vien.

Tėvai ir namų aplinka vaiką veikia labiau negu darželis. Šeimoje susiformuoja požiūris į žmones, aplinką, pasaulį ir save jame. Namai ir šeima formuoja vaiko įpročius, nuostatas,

vertybes, kurios gali būti geros ir puoselėtinos (arba koreguotinos). Pedagogai ir tėvai turi tapti ugdymo proceso partneriais.

Šeimos ir darželio pedagogų bendradarbiavimas – viena pagrindinių sąlygų, nulemiančių vaiko ugdymo sėkmę. Nuo šeimos požiūrio į gamtą labai priklauso vaikų ekologinio ugdymo sėkmė. Vaikai ateina iš šeimų, turėdami skirtingą socialinę, kultūrinę patirtį. Jų pasaulio pažinimo būdas, interesai, charakteriai – labai įvairūs. Akivaizdu, jog vaikų lankančių darželių tėvai baigė mokslus tada, kai ekologiškai kultūrai nebuvo skiriamas didelis dėmesys, kai ekologinės problemos nebuvo tokios ryškios ir grėsmingos. Todėl pedagogės, pasitelkusios kuo įvairiausius metodus, turi stengtis įtraukti tėvus į ekologinio ugdymo programą, nes tik suvieniję savo pastangas, galima pasiekti gerų rezultatų ugdant vaikų ekologinį raštingumą.

Ne visos šeimos turi žemės sklypus, kuriose vaikai galėtų padirbėti. Yra šeimų, kuriose vaikai turi sąlygas padirbėti, bet ne visi vaikai yra skatinami dirbti, nes kai kurie tėvai mano, kad 6 -7 metų vaikai yra dar per maži. Nors tokio amžiaus vaikai pilnai gali padėti sėti ir sodinti daržoves, gėles, jas laistyti, grėbti lapus, rinkti derlių.

A. Grabauskienė (1988) teigia, kad iš naudingų darbų, kuriuos gali dirbti vaikai, dar yra aplinkos tvarkymo ir gamtos apsaugos darbai. Juo mažesni vaikai, juo labiau šie darbai susiję su artimiausia jų aplinka. Iš pradžių tvarkos palaikymas kambaryje, vėliau – kieme, sode, darže, vaikų darželyje ir t. t. Pirmiausia gėlių priežiūra bute, vėliau – gėlyno po langu, paukštelių globa žiemą, pasirengimas juos sutikti pavasarį ir pan.

Vaikus visada traukia gamta, jie gyvai ja domisi. Suaugusieji, pirmiausia tėvai, turi stengtis šį domėjimąsi skatinti, išmokyti suprasti paprasčiausius gamtos reiškinius, kurie atkreipia kiekvieno smalsaus vaiko dėmesį. Žymus pedagogas V. Suchomlinskis (1978) savo knygoje „Širdį atiduodu vaikams“ rašė: „Mane labai neramino kai kurių vaikų abejingumas tam, kas gyva ir gražu aplinkiniame pasaulyje, jaudino poelgiai, rodantys iš pirmo žvilgsnio nesuprantamą vaikų žiaurumą“ (51). Pateikdamas daugybę pavyzdžių, pedagogas parodo, jo tą žiaurumą dažniausiai išugdo tas, kad vaikai nuo mažens nebuvo pratinami bendrauti su gamta, rūpintis bei globoti ją. Tas pirmasis gamtos apsaugos pamokas vaikai turi gauti šeimoje. Nes pirmieji tarpininkai tarp vaiko ir gamtos yra tėvai. Jų pavyzdys, pažiūros, pamokymai, darbai palieka ryškiausiai pėdsakus vaiko sieloje. Ten kur tėvai yra tik gamtos gėrybių vartotojai, o ne jos globėjai, ir vaikai augs tokie.

Štai todėl pedagogui svarbu rūpintis ne tik vaiko ekologiniu ugdymu, bet ir tėvų ekologiniu švietimu (pokalbiai su tėvais analizuojant ekologinio ugdymo programą, įvairi veikla apjungianti vaikus, tėvus ir darželio bendruomenę, t. y. šventės, darbų parodėlės, bendros talkos, projektai, ekskursijos, įvairios išvykos ir kt.).

Pedagogas, siekiantis ne tik perteikti ekologines žinias, bet ir trokštantis išugdyti dorines vaiko savybes, turi gerai pažinti vaiką ir jo šeimą. To pasiekti galima tik bendradarbiaujant su šeima. Todėl pedagogai akcentuoja, jog mokymo įstaigos, pasitelkusios kuo įvairiausių metodus turi stengtis įtraukti tėvus į ekologinio ugdymo programą, nes tik suvienijus savo pastangas galima pasiekti permainų. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio ugdymo gairėse (1996) autorės atskira dalimi išskiria tėvų ekologinę kultūrą ir nurodo, kad tėvai bei kiti suaugusieji turi skatinti ir formuoti teigiamus vaiko santykius su gamta, nes nuo šeimos požiūrio į gamtą labai priklauso vaikų ekologinio ugdymo sėkmė.

3. VEIKSNIŲ , SĄLYGOJANČIŲ EKOLOGINIO UGDYMO GALIMYBES APLINKOS UGDYMO PAŽINIMO PROCESĖ IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE, TYRIMAS

3.1. Pasiruošimas tyrimui

Tyrimui atlikti buvo nutarta vykdyti sociologinį tyrimą, t.y. surinkti tam tikrą sociologinę informaciją, kurią apdorojus pagal statistinės analizės metodus būtų galima daryti tyrimo išvadas.

3.1.1. Atrankos aibės apibrėžimas

Tyrimo dalyvavo Panevėžio miesto vaikų lopšelių-darželių: „Nykštukas“, „Sigutė“, Kastyčio Ramanausko vaikų lopšelio-darželio, Panevėžio rajono: Velžio, Krekenavos vaikų lopšelio-darželio „Sigutė“, Pažagienių darželio-mokyklos priešmokyklinės grupės. Iš kiekvieno darželio po 18 vaikų (iš viso 108 vaikai) 6–7 metų amžiaus. Vaikų skaičius suvienodintas atsižvelgiant į mažiausią respondentų kiekį. Tokiu būdu galima tiksliau palyginti tyrimo duomenis. Vaikai buvo tiriami tik grupės auklėtojai ir tėvams sutikus.

Tyrimo užduotis vaikams paaiškino tos grupės auklėtoja, tyrėjas būdavo tik stebėtoju. Visos užduočių atlikimo sąlygos būdavo paaiškinamos auklėtojai, o ši paaiškino auklėtiniais. Tyrėjas tuo metu stebėdavo vaikus, fiksuodavo žodinius atsakymus.

Norint patikimiau ir plačiau atlikti tyrimą, apklausta 36 priešmokyklinio ugdymo pedagogės. Atsižvelgiant į galimybes didžioji dalis respondentų–pedagogių (24) dirba Panevėžio rajono ir miesto ikimokyklinėse įstaigose. Pedagogių atranka buvo atsitiktinė, neatsižvelgta nei į pedagogių individualias savybes, nei į pedagoginį darbo stažą.

3.1.2. Pasirinktų metodų pagrindimas

Tyrimui atlikti pasirinkti dažniausiai taikomi informacijos rinkimo metodai:

- priešmokyklinių grupių pedagogių anketinė apklausa, kurios metu respondantai raštu turi atsakyti į pateiktus klausimus;
- testas, kuris padeda išsiaiškinti turimas vaikų žinias;
- 6–7 metų vaikų apklausa;
- atlikto tyrimo kiekybinė ir kokybinė analizė.

Be minėtų tyrimo metodų buvo taikomi stebėjimo ir pokalbio su vaikais metodai. Spalvindami paveikslėlius vaikai pasakojo savo įspūdžius ir pastebėjimus.

3.2. Tyrimo instrumentarijaus sudarymas

Kadangi, ikimokyklinuko ekologiniam ugdymui didžiausią įtaką daro pedagogės ir tėvai, sudariau dvi anketas – pedagogėms (1 priedas) ir tėvams (2 priedas). Vaikų ekologiniam sąmoningumui nustatyti – du testus (3 ir 4 priedai) ir apklausa žodžiu.

3.2.1. Anketos pedagogėms sudarymas

Sudarant anketą pedagogėms, buvo stengtasi gauti atsakymus į tokius klausimus, kurie padėtų atskleisti ekologinius ugdymo proceso aspektus ikimokyklinėje įstaigoje. Buvo keliami uždaviniai išsiaiškinti, kokios, pedagogių nuomone, problemos iškyla organizuojant ekologinį ugdymą vaikų darželyje, kokias priemones pedagogės taiko savo darbe ir pan.

Anketoje buvo galima pateikti duomenis apie save arba likti anonimu. Apie tai kiekviena pedagogė būdavo perspėjama iš anksto, įteikiant jai anketą. Taip pat buvo paaiškinta, kokių tikslu pravedama ši apklausa. Kai kuriose anketose pateikta nepriklausoma informacija apie respondentą, apdorojant anketų gautus rezultatus, nepanaudota. Ji tik įrodo, kad apklausa pravesta ne viename regione ir, kad anketą pildė priešmokyklinių grupių pedagogės.

Pedagogo anketoje iš viso 7 klausimai. Tai daugiau atviro tipo anketa.

1 klausimas skirtas išsiaiškinti ar pedagogės žino kokie ekologinio ugdymo uždaviniai sprendžiami vaikų darželyje, kas yra svarbiausia ugdymo procese.

2 klausimas – uždaro tipo pasirenkant vieną atsakymą iš trejeto. Šis klausimas leis išskirti respondenčių aibę, kurioms sunku realizuoti ekologinius uždavinius kompleksinėje vaikų veikloje.

3 klausimas skirtas išsiaiškinti, kaip pedagogės supranta ekologinį ugdymą darželyje. Trumpai apibūdinti.

4 klausimu norėta išsiaiškinti, kokias priemones naudoja pedagogės organizuodamos ekologinį ugdymą.

5 klausimu siekta išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria darželio auklėtojos organizuodamos ekologinį ugdymą darželyje.

6 klausimu norėta išsiaiškinti, ar pakankama pedagogių turima informacija ekologijos srityje, kur respondentai semiasi naujausių žinių. Pagal atsakymus bus galima apibendrinti auklėtojų ekologinio raštingumo būdus, šaltinius.

7 klausimas skirtas išsiaiškinti ekologinio ugdymo reikšmę ugdant vaiko asmenybę ir vertybines nuostatas.

3.2.2. Respondentų – pedagogių aibės pristatymas

Apklausoje dalyvavo 36 priešmokyklinių grupių auklėtojos, dirbančios įvairiuose vaikų darželiuose, darželiuose – mokyklose. Visi respondentai – moterys. Apklausa atlikta 2003 metais. Beveik visos respondentės noriai sutiko užpildyti anketas, palankiai vertino šią apklausą. Respondenčių darbo stažas nuo 8 iki 24 metų.

Atsakymai į 1 klausimą „Kokie ekologinio ugdymo uždaviniai, jūsu, yra sprendžiami darželyje?“ atsispindi 1 lentelėje.

1 lentelė

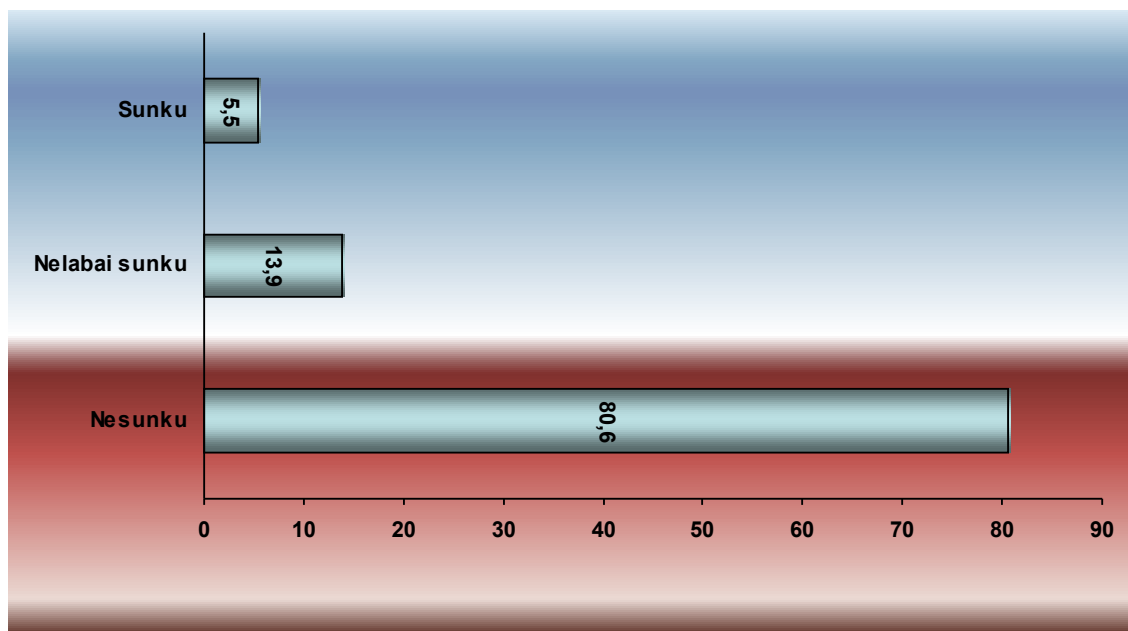
Ekologinio ugdymo darželyje uždaviniai, kuriuos nurodė pedagogės

Ekologinio ugdymo uždaviniai	Pedagogių skaičius	%
Išmokyti džiaugtis gamta, ja grožėtis, suvokti jos įvairovę	12	33,3
Supažindinti su gamta, jos grožiu	8	22,2
Išugdyti meilę gamtai	6	16,7
Supažindinti su augalais, gyvūnais, išmokyti juos saugoti ir globoti	6	16,7
Sudaryti galimybes vaikui suvokti, jog jis yra gamtos dalelė ir ją reikia saugoti	4	11,1
Iš viso:	36	100

Lentelės duomenys rodo, jog daugiausia respondenčių – 12 (33,3%) mano, kad ekologinio ugdymo procese svarbiausia yra išmokyti vaikus džiaugtis gamta, ja grožėtis, suvokti jos įvairovę. Dalis pedagogių – 8 (22,2%) nurodė, jog vaikus reikia supažindinti su gamta, jos grožiu. 6 pedagogės (16,7%) mano, kad ekologinio ugdymo uždavinys yra išugdyti meilę gamtai. Tiek pat – 6 (16,7%) respondenčių teigė, kad svarbiausia supažindinti vaikus su augalais, gyvūnais, išmokyti juos saugoti ir globoti. Nedidelė dalis – 4 (11,1%) auklėtojų nurodė, kad vaikui reikia sudaryti galimybes suvokti, jog jis yra gamtos dalelė, todėl gamtą reikia išsaugoti.

Šie rezultatai leidžia teigti, jog pedagogės neturi vieningos nuomonės dėl ekologinio ugdymo uždavinių, negali apibrėžti jų visumos, nepakankamai akcentuojama vertybinių nuostatų sistema.

Atsakymų į klausimą „Ar sunku realizuoti ekologinio ugdymo uždavinius kompleksinėje vaikų veikloje?“ rezultatai atvaizduoti diagramoje (žr. 1 pav.)

1 pav. Ekologinio ugdymo uždavinių realizavimo sunkumas kompleksinėje veikloje.

Respondenčių nuomonės šiuo klausimu pasiskirstė taip: atsakymą „nesunku“ pasirinko 29 (80,6%), „nelabai sunku“ – 5 (13,9%) ir „sunku – 2 (5,5%). Tai leidžia manyti, kad ikimokyklinėje įstaigoje dirbančios auklėtojos supranta, kad ekologinis ugdymas yra sudėtingas procesas, bet kurį lengvai galima realizuoti kompleksinėje vaikų veikloje, derinti bendruosius ugdymo tikslus su specifiniais šios srities ugdymo tikslais.

Atsakymai į klausimą „Kaip jūs galėtumėte apibrėžti aplinkosauginį ugdymą darželyje?“ pateikti 2 lentelėje.

Respondenčių atsakymai buvo sugrupuoti, todėl pedagogių skaičius pasiskirstė daugiau nei po vieną atsakymo variantą.

Pedagogių nuomonė apie ekologinį ugdymą vaikų darželyje

Atsakymų variantai	Pedagogių skaičius	%
Gyvosios gamtos (augalų ir gyvūnų) apsauga ir atsakomybės už juos ugdymas	12	33,3
Meilės augalams išugdytas, išsiaiškinimas dėl ko jie žūsta ir kas jiems kenkia	8	22,2
Mokyti neteršti aplinkos, ją prižiūrėti	8	22,2
Išugdyti vaikus tinkamai elgtis gamtoje (nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnelių)	8	22,2
Mokyti prižiūrėti grupėje auginamus augalus. Išsiaiškinti ko jiems reikia, kad jie augtų ir būtų gražūs	4	11,1
Mokyti taupyti vandenį, elektros energiją. Išsiaiškinti, kad vandens negalima teršti	4	11,1
Vaikų supančios aplinkos apsauga	2	5,6

2 lentelės rezultatai rodo, jog daugiausia – 12 (33,3%) apklausoje dalyvavusių pedagogių mano, jog ekologinis ugdymas – tai gyvosios gamtos ir jo komponentų (augalų ir gyvūnų) apsauga ir atsakomybės už juos ugdymas. Dalis respondenčių – 8 (22,2%) nurodė, kad aplinkosauginio ugdymo metu skatinama meilė augalams, būtina išsiaiškinti su vaikais dėl ko augalai žūsta, kas jiems labiausiai kenkia. Tiek pat – 8 (22,2%) pedagogių ekologinį ugdymą apibūdina kaip „mokymą neteršti aplinkos, ją prižiūrėti“ bei „išmokymą vaikus tinkamai elgtis gamtoje (nelaužyti medelių, neskriausti gyvūnelių)“. Keletas respondenčių – 4 (11,1%) atsakė, kad organizuojant ekologinį ugdymą reikia mokyti prižiūrėti grupėje auginamus augalus, svarbu išsiaiškinti, ko reikia augalams, kad jie augtų ir būtų gražūs. Tokia pat dalis – 4 (11,1%) apklausoje dalyvavusių mano, jog šio ugdymo metu reikia taupyti vandenį, elektros energiją, išsiaiškinti, kad vandens negalima teršti, jis reikalingas žmonėms. 2 (5,5 %) auklėtojos teigė, kad ekologinis ugdymas – tai vaikų supančios aplinkos apsauga. Šie pedagogių atsakymai leidžia teigti, jog ekologinis ugdymas dažniausiai suprantamas kaip gyvosios aplinkos apsauga ir globa, mažai dėmesio skiriama gamtos resursų (vandens, oro, dirvožemio, elektros) svarbai, taršai bei taršos pasekmėms gyvajai gamtai ir pačiam žmogui.

Atsakymų į klausimą „Kokiomis priemonėmis naudojate organizuojamos ekologinį ugdymą?“ pasiskirstymas atsispindi 3 lentelėje.

3 lentelė

Priemonės, naudojamos ekologiniam ugdymui

Priemonės	Pedagogų skaičius	%
Specialiųjų priemonių nėra, naudojame turimas priemones (paveikslėliai, įv. knygutės, rinkiniai su gyvosios gamtos objektų atvaizdais ir t.t.)	22	61,1
Geriausia priemonė – darželio teritorija, kur vaikai gali tiesiogiai stebėti gamtą	8	22,2
Įvairios priemonės gamtos kampelyje. Jame yra daug gėlių. Vaikai skatinami jas prižiūrėti	6	16,7
Grupėje auginame žiurkėną, papūgėlę. Tai – geriausios priemonės	4	11,1

Šios lentelės rezultatai parodo, jog ikimokyklinės įstaigos specialiųjų priemonių organizuoti ekologiniam ugdymui neturi, auklėtojos naudoja anksčiau įgytas ir pačių pagamintas priemones. Tai nurodė 22 (61,1%) respondentų. Dalis – 8 (22,2%) apklausoje dalyvavusių pedagogų teigė, jog geriausia priemonė – darželio teritorija, kur vaikai gali tiesiogiai stebėti gamtą. 6 (16,7%) pedagogės nurodė, jog turi sukaupusias įvairių priemonių gamtos kampelyje, jame yra nemažai gėlių, vaikai skatinami jomis rūpintis, prižiūrėti. 4 (11,1%) respondentės pažymėjo, kad grupėje auginama žiurkėną, papūgėlę ir teigia, kad tai geriausios priemonės ekologiniam ugdymui darželyje. Iš šių respondentų atsakymų aišku, kad ikimokyklinės įstaigos nėra aprūpinami specialiomis priemonėmis ekologinio ugdymo uždaviniams realizuoti, todėl pedagogės naudojasi jau turimomis vaizdinėmis bei kitomis priemonėmis. Pvz., mikroskopu, padidinimo stiklu ir pan. Geriausia priemone pedagogės pripažįsta darželio aplinką, ten auginančius augalus ir gyvūnėlius auginamus darželio grupėse, nors gyvų gamtos kampelių darželiuose labai mažai.

Pedagogių paprasčiau nurodyti problemas su kuriomis jos susiduria organizuojamos ekologinį ugdymą. Atsakymai pateikti 4 lentelėje.

Problemos, susijusios su ekologiniu ugdymu

Problemos	Atsakymų skaičius	%
Patirties, žinių organizuojant ekologinį ugdymą, stoka	16	44,4
Nėra konkrečios ekologinės programos ikimokyklinėms įstaigoms	24	66,6
Žema tėvų ekologinė kultūra	10	27,8
Trūksta metodinės literatūros, seminarų	10	27,8
Sunku įtraukti tėvus į ekologinius vaikų renginius ar aplinkosauginę veiklą	8	22,2
Lėšų stygius (priemonėms, išvykoms, šventėms, gyvajam kampeliui ir pan.)	6	16,7
Trūksta priemonių (vaizdinių, ekologine tematika)	4	11,1
Sunku integruoti į kompleksinę veiklą	2	5,6

Lentelės duomenys rodo, jog respondentams kyla nemažai problemų siekiant ekologinio ugdymo tikslų. 16 (44,4%) pedagogių teigė, kad trūksta patirties, žinių organizuojant ekologinį ugdymą. Daugiausia respondenčių 24 (66,6 %) nurodė, kad didžiausia problema realizuojant ekologinį ugdymą yra tai, kad nėra konkrečios ekologinės – programos ikimokyklinėms įstaigoms. 10 (27,8%) – kad žema tėvų ekologinė kultūra. 10 (27,8%) respondentės pabrėžė, kad trūksta metodinės literatūros, seminarų ekologine tema. 8 (22,2%) – nurodė, jog sunku įtraukti tėvus į ekologinius vaikų renginius bei aplinkosauginę veiklą. 6 (6,7%) pedagogės pabrėžė lėšų stygių įvairių priemonių įsigijimui, išvykoms, šventėms, gyvajam kampeliui įsirengti ir pan. Dalis respondenčių – 4 (11,1%), nurodė, kad trūksta priemonių (vaizdinių, ekologine tematika). Ir tik 2 (5,6%) auklėtojos anketose parašė, kad ekologinį ugdymą sunku integruoti į kompleksinę veiklą.

Toks, palyginti nemažas, išvardintų problemų skaičius leidžia teigti, jog ikimokyklinių įstaigų pedagogės supranta ekologinio ugdymo būtinybę, tačiau nėra pilnai tam pasirengusios, susiduria su įvairiais šios veiklos sunkumais.

Norėdami išsiaiškinti iš kur ir kokiais būdais pedagogės įgyja joms reikalingos informacijos, iš kur semiasi ekologinių žinių, anketoje pateikiau klausimą. Pagal pateiktą atsakymų anketose rezultatus, 77,8 % pedagogių (28 respondentės) nurodė, kad ekologinių žinių daugiausia semiasi iš periodinių leidinių (žr. 5 lentelę).

Pedagogių nurodyti ekologinio raštingumo įgijimo būdai

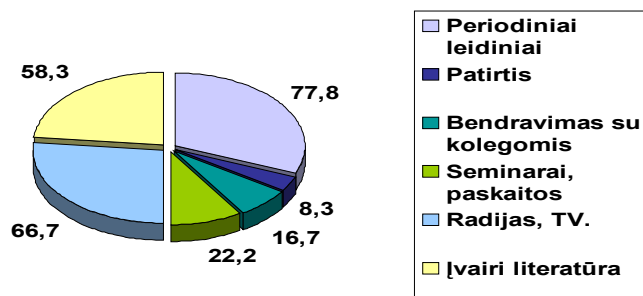
Ekologinių žinių šaltiniai	Atsakymų skaičius
Periodiniai leidiniai	28
Įvairi literatūra	21
Radijas, TV	24
Seminarai, paskaitos	8
Kolegės	6
Patirtis	3

58,3% pedagogių (21 respondentas) naudojami įvairia literatūra, 66,7% (24 respondentai) žinių semiasi iš radijo ir televizijos. Tokie skaičiai leidžia teigti, kad pedagogės renkasi lengviausią ir paprasčiausią informacijos gavimo būdą, bet tai nereiškia, kad ši informacija bus tikslingai ir rezultatyviai panaudota.

Mažiau dėmesio skiriama bendravimu ir bendradarbiavimu su kolegomis, praktika paremtai veiklai: seminarams, paskaitoms, konferencijoms, disputams. Tai turi priklausyti nuo pačių pedagogių, jų iniciatyvos. Jos pačios turi rodyti entuziazmą į kokius seminarus ir kaip dažnai vykti.

Tačiau negalima pamiršti, kad ne kiekviena pageidaujanti lankyti kursus ar seminarus ikimokyklinių įstaigų pedagogė, šiandien išgali tai padaryti dėl lėšų stygiaus. Daugiausia vykstama į valstybės ar įstaigos organizuojamus kursus.

Pedagogių ekologinio raštingumo įgijimo būdai pavaizduoti diagramoje (žr. 2 pav.).

2 pav. Pedagogių ekologinio raštingumo įgijimo šaltiniai

Mus domino pedagogių nuomonė apie ekologinio ugdymo reikšmę vaiko asmenybės ugdymui. Duomenys pateikti 6 lentelėje.

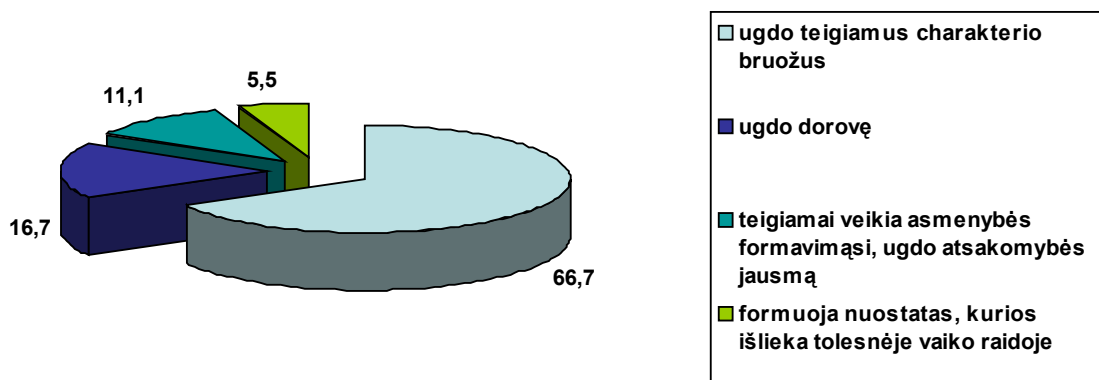
6 lentelė

Ekologinio ugdymo reikšmė vaiko asmenybės ugdymui

	Absolūtus atsakymų skaičius
Ugdo vaiko teigiamus charakterio bruožus: meilę, užuojautą, jautrumą	24
Ugdo vaiko dorovę	6
Teigiamai veikia vaiko asmenybę, ugdo atsakomybės jausmą	4
Formuoja nuostatas, kurios išlieka tolesnėje vaiko raidoje	2

Lentelės rezultatai rodo, kad daugiausia – 24 respondentės mano, kad tai ugdo vaikų teigiamus charakterio bruožus: meilę, užuojautą, jautrumą. 6 respondentės mano, kad ekologinis ugdymas ugdo vaiko dorovę. 4 pedagogės teigia, kad ekologinis ugdymas teigiamai veikia vaiko asmenybės formavimąsi, ugdo atsakomybės jausmą. Ir tik 2 pedagogės atsakė, kad

ekologinis ugdymas formuoja nuostatas, kurios išlieka tolesnėje vaiko raidoje. Respondenčių atsakymai procentais pavaizduoti diagramoje (žr. 3 pav.).

3 pav. Pedagogių nuomonė apie ekologinio ugdymo reikšmę vaiko asmenybės ugdymui.

Šie atsakymai leidžia teigti, kad auklėtojos mažiau teikia reikšmės pažintinei ir praktinei ekologiniai vaikų veiklai, o didžiausią dėmesį skiria teigiamoms emocinėms ir vertybinėms nuostatoms. Ne mažiau svarbu sudaryti vaikui palankias sąlygas aktyviai bendrauti su gamta, aplinka. Stebėti įvairius reiškinius, tyrinėti nesunkiai suvokiamus procesus, eksperimentuoti, ugdyti praktinius ekologinius įgūdžius.

3.3. Respondentų – 6–7 m. amžiaus vaikų aibės pristatymas

Kaip jau minėjome, tyrime dalyvavo 108 (6–7 m. amžiaus) ikimokyklinės įstaigas lankantys ugdytiniai. Užduotys vaikams pateiktos atsižvelgiant į jų amžių, psichologines ypatybes. Manome, kad vaikai pilnai suvokia testų užduotis ir sugeba jas atlikti. Iš viso vaikams buvo pateiktos keturios užduotys:

1. *Ko reikia gėlytei, žolytei, medžiui, kad jie augtų ir būtų gražūs?* (Apklausa žodžiu.)
2. *Kodėl liūdi vandens lašelis?* (Vaikai spalvina ir pasakoja naudodamiesi paveikslėliu.)
3. *Kaip pasielgtum gamtoje?* (Apklausa žodžiu.)
4. *Surūšiuokite atliekas.* (Vaikams pateikiamas piešinėlis iš knygelės „Antrasis daiktų gyvenimas“.)

Tam, kad atliktų pateiktas užduotis, vaikai turėjo nuspalvinti ir papasakoti ką jie mato paveikslėliuose, atsakyti į klausimus ir apibūdinti jiems pateiktus objektus.

Pirmoji užduotis „*Ko reikia gėlytei, žolytei, medžiui, kad jie augtų ir būtų gražūs?*“ vaikams buvo pateikta žodžiu. Vaikų atsakymai pateikti 7 lentelėje.

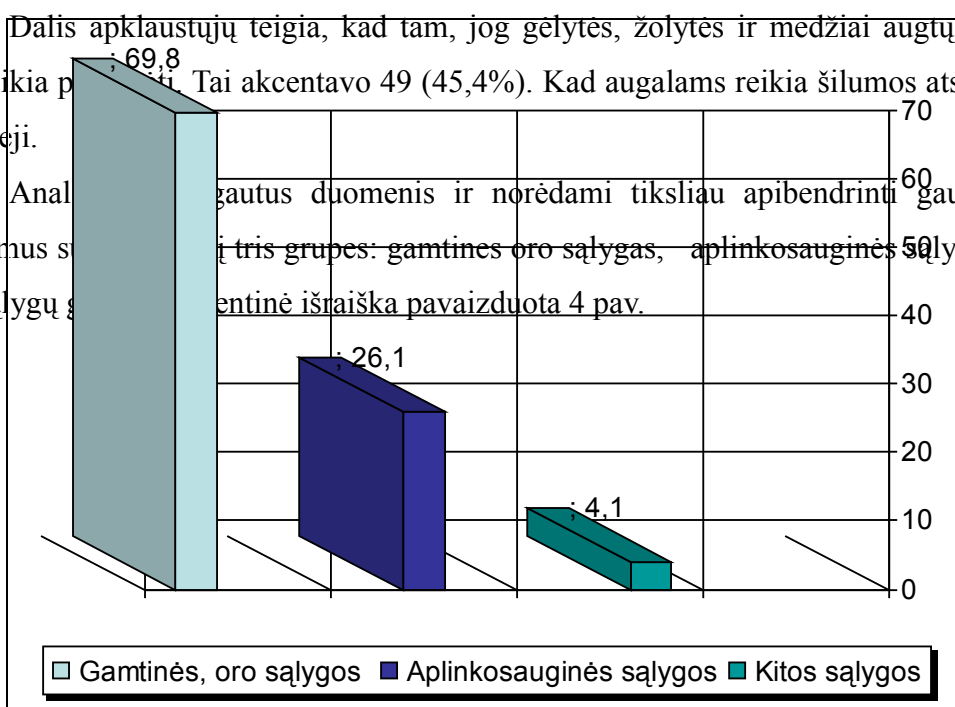
7 lentelė

Sąlygų reikalingų augalams augti, apibūdinimas

Atsakymų variantai	Vaikų skaičius
Saulės	62
Vandens	108
Nemindyti, nelaužyti	58
Neskinti	32
Prižiūrėti	49
Lietaus	87
Šilumos	92
Žemės	23
Sėklų	13
Šaknų	9

Lentelės duomenys rodo, jog visi vaikai žino, kad augalams reikia vandens. Saulę, kaip svarbų faktorių augalams augti, nurodė 62 (57,4%) vaikai. Kad augalams reikia žemės, pažymėjo 23 (21,3%) respondentai. Nemažas skaičius vaikų nurodė ir tuos veiksnius, kurie yra svarbūs aplinkosaugine prasme, t. y., kad augalų negalima mindyti, laužyti – 58 (53,7 %).

Dalis apklaustųjų teigia, kad tam, jog gėlytes, žolytes ir medžiai augtų ir būtų gražūs, juos reikia prižiūrėti. Tai akcentavo 49 (45,4%). Kad augalams reikia šilumos atsakė 92 (85,2%) tiriamieji. Analizuojant gautus duomenis ir norėdami tiksliau apibendrinti gautą informaciją, atsakymus suskaidėme į tris grupes: gamtinės oro sąlygas, aplinkosauginės sąlygos ir kitos. Šių trijų sąlygų gautą procentinę išraišką pavaizduota 4 pav.

4 pav. Sąlygų, reikalingų augalams augti, pasiskirstymas pagal jų pobūdį.

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad 6–7 metų vaikai neturi pakankamai patirties apie sąlygų, reikalingų augalams augti, visumą. Didžiausia reikšmė 69,8% teikiama gamtinėms, oro sąlygoms, o aplinkosauginėms – 26,1%.

Norėdami išsiaiškinti ar vaikai žino vandens taršos šaltinius, vaikams buvo duota užduotis. Jie spalvino paveikslėlį iš knygelės „Vandens lašelio pasakojimas“ (žr. 2 priedą) bei pasakojo savo įspūdžius ir pastebėjimus. Atlikdami šią užduotį vaikai minėjo įvairius taršos šaltinius, bei pasakojo, kodėl liūdi vandens lašelis. Vaikų atsakymų pasiskirstymas pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė

Aplinkos taršos šaltiniai

Atsakymų variantai	Vaikų skaičius	%
Šiukšlės	108	100
Dūmai	74	68,5
Prie vandens plaunama mašina	91	84,3
Kai lyja, suplaukia nešvarus vanduo	52	48,1
Benzinas	14	13,0
Tepalas iš mašinos	22	20,4
Nešvarūs daiktai plaukiantys vandeniu	46	42,6

Prie vandens žmonės išmeta atliekas	6	5,6
Nešvarumai iš fabriku	43	39,8
Trąšos	2	1,9

Visi apklausoje dalyvavę vaikai kaip pagrindinį taršos šaltinį paminėjo šiukšles (100%). Nemaža dalis tiriamųjų – 74 (68,5%) nurodė dūmus. Daug vaikų 91 (84,3%) mano, kad vandenį teršia prie vandens plaunama mašina. „Kai lyja į vandenį suplaukia daug nešvarumų“ akcentavo 52 (48,1%) . Panašų taršos šaltinį „ nešvarumai iš fabriku“ minėjo 43 (39,8%) vaikai. Vaikai pastebėjo ir nurodė, jog vandenį teršia ir nešvarūs daiktai, kurie plaukia vandeniui. Tai nurodė 46 (42,6%).

Labai įdomūs vaikų atsakymai į klausimą „*Kodėl liūdi vandens lašelis?*“ (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Priežastys, dėl ko liūdi vandens lašelis

Atsakymų variantai	Vaikų skaičius	%
Kad saulę uždengia dūmai	37	34,3
Pasidarė nešvarus nuo dūmų ir fabriko	56	51,8
Dūmai sujuodina lašelį	15	13,9
Lašelis išgaravo iš nešvaraus vandens ir pats pasidarė nešvarus	2	1,9
Lašelis yra purvinas, nes jo debesėlis irgi yra purvinas	31	28,7
Aplink nešvaru ir jis pats nešvarus	50	46,3
Jam liūdna dėl netvarkos aplinkui	3	2,8
Visur nešvaru, daug dulkių	8	7,4
Todėl, kad vanduo purvinas, nešvarus	77	71,3
Todėl, kad lašelis apdulkęs	2	1,9
Todėl, kad nešvarus oras	29	26,9
Kad žmogus nesaugo vandens	4	3,7

Lentelės duomenys rodo, kad daugiausia 77 (71,3%) vaikų mano, jog lašelis liūdnas todėl, „*kad vanduo purvinas ir nešvarus*“. „*Kad jis pasidarė nešvarus nuo dūmų ir fabriko*“ – atsakė 56 (51,8%) tiriamųjų. 50 (46,3%) vaikų teigė, kad lašelis liūdnas dėl to, kad „*aplink nešvaru ir jis pats nešvarus*“. Nemaža dalis 37 (34,3%) nurodė, kad tai atsitiko todėl, jog saulę uždengia dūmai. Norėtusi paminėti įdomius atsakymus, kuriuos pateikė vaikai, tai: „*Dūmai*

sujuodino lašelį“, „Lašelis išgaravo iš nešvaraus vandens ir pats pasidarė nešvarus“, „Lašelis apdulkejęs“. 31 (28,7%) respondentų sakė, „kad lašelis yra purvinas, nes jo debesėlis irgi yra purvinas“. Tik 3 (2,8%) vaikai nurodė, kad lašelis liūdi dėl netvarkos aplinkui ir 4 (3,7%) paminėjo, kad dėl to, jog žmogus nesaugo gamtos.

Iš apklausos rezultatų matome, kad vaikai aiškiai supranta, kad lašelis liūdi dėl įvairių teršalų, žino nemažai taršos šaltinių, bet nenusako priežastinio ryšio, kodėl taip yra. Žmogaus kaip pagrindinio taršos iniciatoriaus neakcentuoja. Kad žmogus nesaugo vandens atsakė tik 4 (3,7%) respondentų, o kad žmogus prie vandens išmeta atliekas pastebėjo tik 8 (5,6%) vaikai.

Galime daryti išvadą, kad mažai dėmesio skiriama aplinkosauginiam ugdymui, daugiau akcentuojama esama padėtis, mažiau dėmesio skiriama vaikų aplinkosauginių nuostatų formavimui. Todėl būtina formuoti nuostatą, kad tik nuo žmogaus elgesio, jo supratimo, ekologinio raštingumo priklauso gamtos išsaugojimas ateinančioms kartoms.

Norėdami nustatyti 6–7 metų vaikų elgesį, emocinį – humanistinį – vertybinį santykį su gamta, pateikėme trečią užduotį. Vaikai turėjo atsakyti į klausimą, kaip pasielgs su gyvūnėliais, sutiktais gamtoje. Vaikų elgesys ekologinėse situacijose gamtoje atsispindi 10 lentelėje.

10 lentelė

Vaikų emocinis – humanistinis – vertybinis santykis su gamta

Vaikų elgesys	Absoliutus atsakymų skaičius	%
Pamatę varlytę ant tako:		
1. nekreips dėmesio, nueis toliau	46	42,6
2. pajudins su pagaliuku, privers pašokuoti	22	20,4
3. pavartys ją, apžiūrės	35	32,4
4. nuneš nuo tako, kad kas nors neužmintų	3	2,8
5. nuspirs, kad netupėtų ant tako	2	1,8
Radę sužeistą paukštelį:		
1. pasižiūrės ir nueis žaisti toliau	22	20,4
2. bandys padėti, parodys suaugusiems	86	79,6
Elgesys su saldainių popierėliu:		
1. numes ant žemės	44	40,7

2. išmes į šiukšlių dėžę	64	59,3
Pamatę gražias gėlytes:		
1. priskins puokštę mamai	69	63,9
2. neskina, pauostys, pasigrožės	39	36,1

Vaikų atsakymų duomenys pateikti lentelėje rodo, kad 22 (20,4 %) respondentai susidomėję pajudins varlytę su pagaliuku, pažiūrės, kaip ji šokuoja, 35 (32,4%) – pavartys ją, apžiūrės. Tai rodo, kad šiems vaikams trūksta žinių, nesuvokia pagarbos jausmo gyvūnijai. 42,6% (46) apklaustųjų vaikų netrukdytų tupinčios varlytės, nedrums jai ramybės. Jie linkę nesikišti į gyvūnų gyvenimo būdą. 3 (2,8%) vaikų nuneš nuo tako varlytę, kad kas nors jos neužmintų. Šių vaikų humanistinis – vertybinis ryšys su gamta stiprus, jie gerbia gyvūniją ir elgiasi su gyvūnėliu pagarbiai. Tačiau 2 (1,8%) vaikai atsakė, jog nuspirtų varlytę, kad ji netupėtų ant tako, tai rodo, kad šie vaikai nesuvokia savo elgesio pasekmių.

79,6 % (86) vaikai bandys padėti sužeistam paukšteliai, pakvies ir parodys auklėtojai arba tėveliams, o 20,4 % (22) apklaustieji vaikai tiesiog abejingi kitų nelaimei, jie iš smalsumo pasižiūrės ir eis žaisti toliau.

64 (59,3%) vaikai suvalgę saldainį, išmes popierėlį į šiukšlių dėžę, o 44 (40,7 %) – atsikratys popierėliu išmesdami jį ant žemės.

44 (40,7%) respondentai pamatę gražias gėlytes neskina jų, pauosto jas, pasigroži jomis. Tai rodo, kad vaikai supranta ir žino, kad viską kas puošia aplinką, jie turi branginti ir saugoti. 69 (63,9%) vaikai priskintų gėlyčių mamytei..

Šio tyrimo rezultatai rodo, kad 6–7 metų vaikai pilnai pasirengę suvokti juos supantį pasaulį vertybiniu aspektu, sugebėtų elgtis humaniškai gyvūnų ir augalų atžvilgiu. Todėl pedagogai turi mokyti vaikus – mylėti gyvūnus, saugoti jų gyvybę, netrikdyti jų elgsenos. Ugdyti užuojautą nuskriaustiems, padėti ištikus nelaimei. Taip pat formuoti tvirtą nuostatą nešiukšlinti gamtos, supančios aplinkos. Tinkamai pasiruošus ir organizavus ugdymo procesą, iš karto negaunami teigiami rezultatai. Reikia laiko, kad žinios pereitų į aukštesnį lygį ir padėtų susiformuoti vertybinėms nuostatomis.

Ketvirtai užduočiai atlikti vaikams buvo išdalinti piešinukai iš knygelės „Antrasis daiktų gyvenimas“ (žr. 3 priedą). Vaikų buvo paprašyta nuspalvinti konteinerius įvairioms atliekomis ir „sudėti“ (suvėžioti skirtingomis spalvomis) išbarstytas atliekas į jiems skirtus konteinerius. Rezultatai pateikti 11 lentelėje.

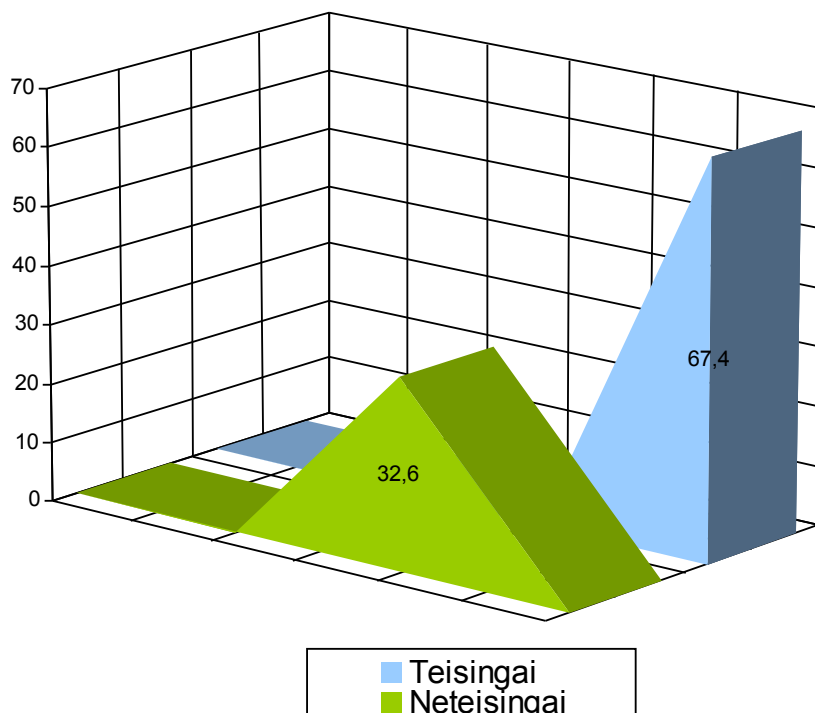
11 lentelė

Gebėjimas rūšiuoti atliekas tyrimo rezultatai

Atliekų rūšys	Absoliutus atsakymų skaičius	%
PLASTMASĖ		
teisingai	86	76,6
neteisingai	22	20,4
STIKLAS		
teisingai	79	73,1
neteisingai	29	26,9
PAVOJINGOS ATLIEKOS		
teisingai	57	52,8
neteisingai	51	47,2
POPIERIUS		
teisingai	99	91,7
neteisingai	9	8,3
METALAS		
teisingai	56	51,9
neteisingai	52	48,1
KOMPOSTAS		
teisingai	60	55,6
neteisingai	48	44,4

Teisingų ir neteisingų atsakymų pasiskirstymas lentelėje rodo, kad vaikai nevysiškai moka rūšiuoti atliekas. Daugiausia vaikų 91,7% rūšiuodami popierių užduotį atliko teisingai. Neblogai rūšiuoti vaikams sekėsi „plastmasė“ (teisingai 76,6%, neteisingai – 20,4%), „stiklas“ (teisingai 73,1% , neteisingai – 26,9%). Sunkiau sekėsi rūšiuoti metalo atliekas (teisingai 51,9%, neteisingai – 48,1 %), pavojingas atliekas (teisingai 52,8 %, neteisingai – 47,2%), ir „kompostas“ (teisingai 55,6 %, neteisingai – 44,4 %).

Suskirsčius respondentus į dvi grupes: teisingai išrūšiačius atliekas ir neteisingai išrūšiačius, procentinę išraišką pavaizdavome diagramoje (žr. 5 pav.).

5 pav. Teisingai ir neteisingai išrūšiuotų atliekų diagrama.

Kaip matyti iš diagramos, nors teisingai išrūšiuojusių atliekas respondentų dvigubai daugiau (67,4 %), vis dėlto galime teigti, kad vaikams (32,6%) dar sunkiai sekasi rūšiuoti atliekas. Jeigu šeimoje nebus akcentuojamas atliekų rūšiovimo klausimas, pedagogas neaiškins vaikams atliekų rūšiovimo svarbos ekologiniu požiūriu – gerų rezultatų nepasieksime. Liūdina tas faktas, kad žinios dar retai realizuojamos gyvenimo kasdienybėje, todėl reikia ieškoti būdų, kaip elgseną priartinti prie žinių. Tai lemia ir socialiniai veiksniai: tik miesto vietovėse yra specialūs konteineriai atliekoms rūšiuoti, o rajonuose – jų dar nėra.

3. 4. Anketos tėvams sudarymas

Ikimokyklinuko ugdymui ir ugdymuisi, didelę įtaką daro tėvai. Norėjome išsiaiškinti tėvų ekologines nuostatas ir elgseną. Kaip jau minėjome 2.3 skyriuje, nuo šeimos požiūrio į gamtą labai priklauso vaiko ekologinio ugdymo sėkmė. Pirmieji tarpininkai tarp vaiko ir gamtos yra tėvai.

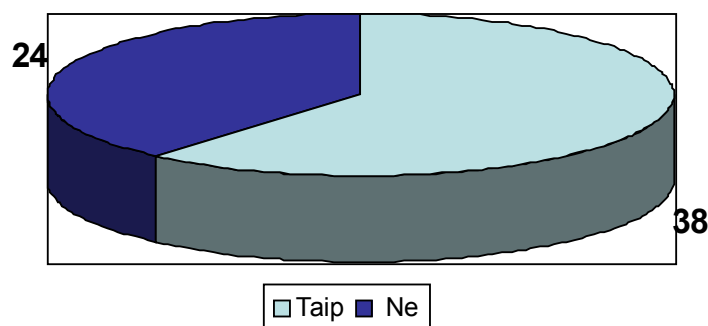
Beveik visi anketoje klausimai buvo sudaryti norint išsiaiškinti, koks elgesys ekologiniu požiūriu vyrauja artimiausioje vaiko aplinkoje – šeimoje, kokia tėvų nuomonė apie ekologinio ugdymo svarbą. Tėvų anketa visiškai anoniminė, pusiau atviro tipo, sudaryta iš 10

klausimų. Uždaro tipo klausimai iš anksto buvo siejami su rangine skale, nes tokia informacija geresnė statistinio apdorojimo požiūriu.

3.4.1 Respondentų – tėvų aibės pristatymas

Iš viso apklausoje dalyvavo 62 priešmokyklinių grupių vaikų tėvai. Visi respondentai tirtų vaikų tėveliai. Respondentai apklausti atsitiktine tvarka. Apklausa pravesta anonimine forma.

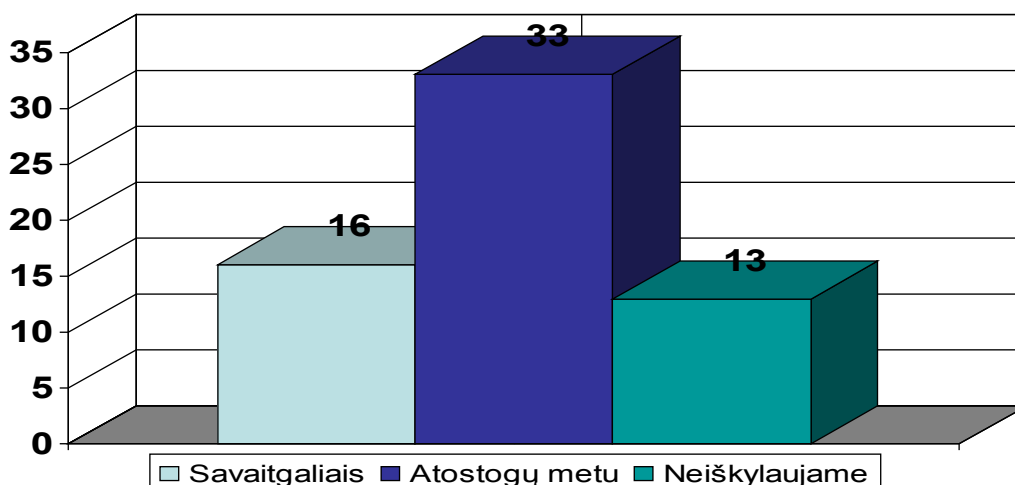
Pirmuoju klausimu norėjome išsiaiškinti ar tėvai išvis kalbasi su vaikais ekologiniais klausimais ir gavome reikšmingą informaciją. (žr. 6 pav.).

6 pav. Tėvų atsakymų į klausimą „Ar kalbatės su vaikais ekologiniais klausimais?“ pasiskirstymas.

Toks tėvų atsakymų pasiskirstymas liūdina, kad nemaža dalis tėvų mažai dėmesio skiria vaikų ugdymui ekologiniu klausimu. 38,7 % respondentų nekalba su vaikais šia tema, o tai reiškia, kad neugdo vaikų ekologinio sąmoningumo. Todėl pedagogams reikia atkreipti dėmesį į tėvų ekologinį švietimą, organizuojant įvairias priemones ikimokyklinėse įstaigose, aiškinant ekologinio ugdymo reikšmę ugdant vaikų asmenybę. Padėti tėvams suprasti, jog šiame darbe ypač pabrėžiamas vaiko šeimos ir darželio neatsiejama sąveika, kuri sąlygoja vaikų ekologinių pradmenų formavimąsi ikimokykliniame amžiuje. Augdamas vaikas nebus abejingas, nes žinos, kaip reikia elgtis gamtoje ir ją saugoti.

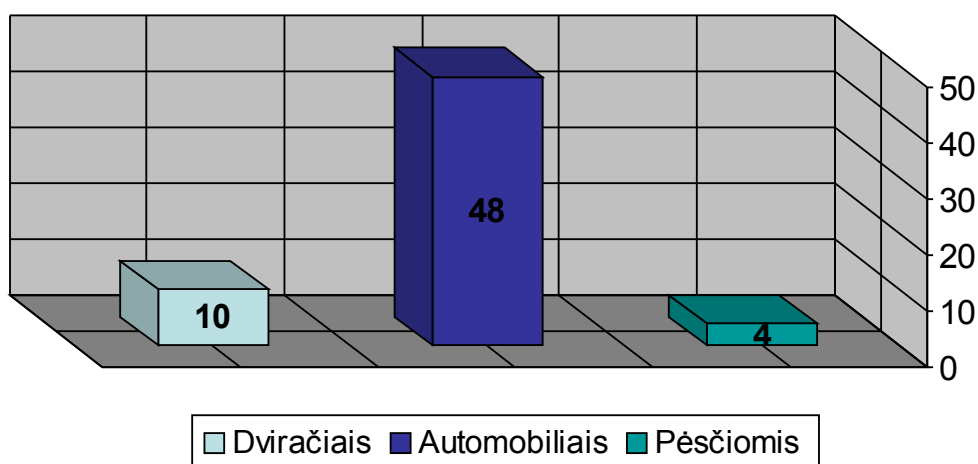
Antrojo klausimo atsakymų rezultatai atsispindi 7 paveikslėlyje

7 pav. Atsakymo į klausimą „Kaip dažnai šeima iškylauja gamtoje?“ rezultatai.

Gauti atsakymų variantai leidžia teigti, kad šeimos gamtoje iškylauja daugiausia atostogų metu. Tam turi reikšmės tėvų užimtumas. Savaitgaliais atostogauja tik 25,8% respondentų šeimų, o 21% šeimų visiškai neiškylauja.

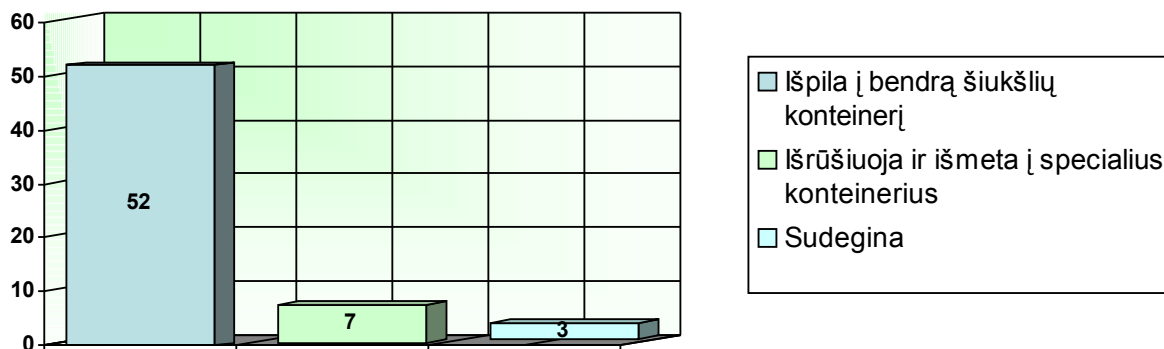
Apie tai, kokius keliavimo būdus renkasi šeimos žr. 8 pav.

8 pav. Tėvų pateiktų atsakymų į klausimą apie šeimos keliavimo būdą, rezultatai

Kaip matome iš tėvų atsakymų, net 80 % respondentų kelionei renkasi automobilius, pačią patogią ir greičiausią susisiekiančią priemonę. Dviračiais keliauja tik 16 % respondentų, o pėsčiomis tik 4 % šeimų.

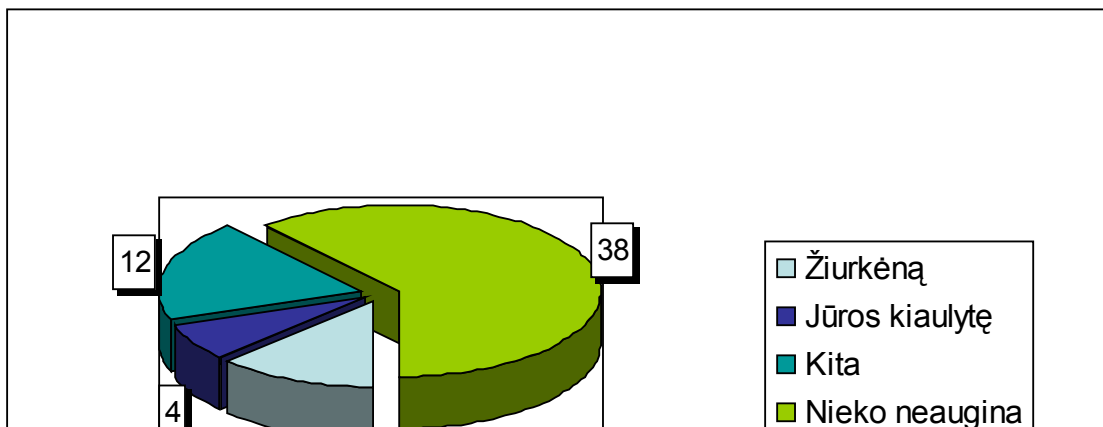
Norėjome išsiaiškinti, kur šeimos deda buitines atliekas. Respondentų atsakymai atsispindi 9 paveikslėlyje.

9 pav. Tėvų atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Kur šeima deda buitines atliekas?“

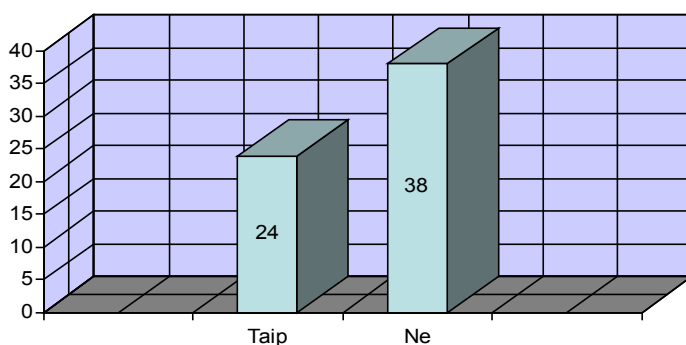
Diagrama parodo, kad 83,9 % šeimų atliekas pila į bendrą konteinerį, tik 11,3 % respondentų rūšiuoja atliekas ir išmeta į specialius konteinerius. 4,8 % šeimų atliekas sudegina. Kaip jau minėjome 3.3 skyriuje atlikdami tyrimus su vaikais, atliekų rūšiavimo problemą lemia socialiniai veiksniai: jeigu visose gyvenvietėse būtų įrengti konteineriai atliekų rūšiavimui, tai galime manyti, kad ir respondentų atsakymai turėtų kitokią procentinę išraišką.

Apie tai, kad šeimoje vaikai augina žiurkėnus, jūrų kiaulytes ir kitokius gyvūnėlius (žr. 10 pav.) atsakė 38,7 % tiriamųjų. 61,3% namuose neaugina jokio gyvūnėlio. Pasikalbėjus su pastaraisiais respondentais, kodėl jie neaugina namuose jokio gyvūnėlio, daugelis atsakė, kad norėtų auginti, bet neturi tam sąlygų kiti teigė, kad tokio amžiaus vaikais pilnai nepasitiki, nes auginamus gyvūnėlius jie turėtų prižiūrėti prižiūrimi vyresnių brolių, sesučių ar suaugusių.

10 pav. Nuostatos, dėl namuose auginamų gyvūnėlių tyrimo rezultatai.

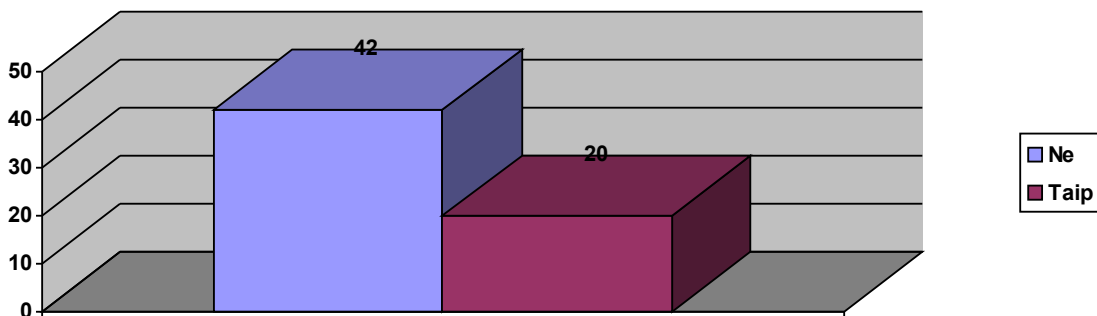
11 paveikslėlyje atsispindi respondentų nuomonė į klausimą: „Ar esate su vaiku(-ais) pasodinę medelį, krūmą?“.

11 pav. Atsakymų į klausimą „Ar tėvai su vaikais sodina medelius ir krūmus?“ pasiskirstymas.

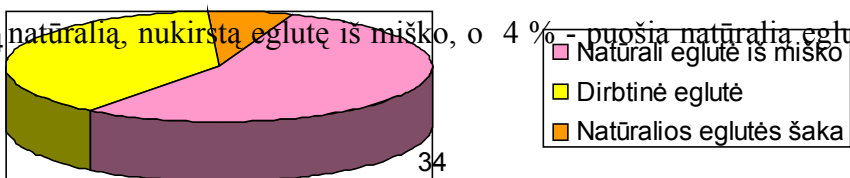
Kaip matyti iš paveikslėlyje pateiktų atsakymų 24 (38,7%) respondentų nėra pasodinę nei medelio, nei krūmo, bet didesnė dauguma – 38 (61,3%) šeimos yra juos sodinę su savo vaikais. Galima teigti, kad šiose šeimose vaikams diegiami aplinkos tvarkymo, medelių priežiūros ir išsaugojimo įgūdžiai. Tai skatina vaikus motyvuotai elgtis gamtoje, o kartu su praktiniais įgūdžiais formuojasi ir vaikų sąmoningumo lygis.

Kad žiemą prie namų įrengia lesyklėles, o pavasarį pakabina inkilus sugrįžtantiems paukšteliams, atsakė 32,3% tėvų. Kad to nedaro atsakė 67,7% respondentų (žr. 12 pav.). Tokie gauti duomenys nuliūdino, nes pirmiausia šeimoje vaikas turi mokytis užjausti, padėti, suprasti, kad reikia saugoti visa kas gyva. Kad paukšteliams, ypač žiemą, reikia žmogaus pagalbos.

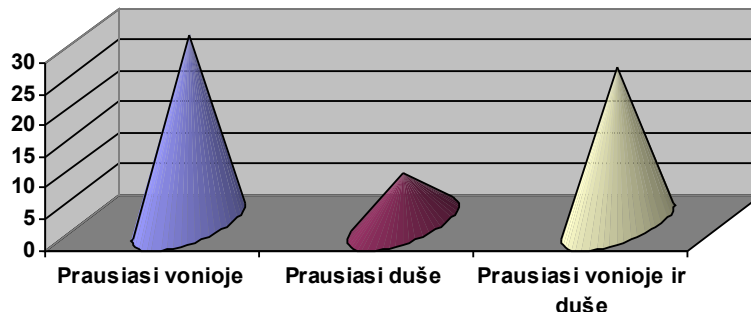
12 pav. Respondentų atsakymų apie paukščių priežiūrą pasiskirstymas.

Pasidomėjome, kaip tėveliai elgiasi tam tikroje situacijoje, kada reikia apsispręsti dėl medelio likimo. Pateikėme klausimą „Kokią eglutę puošiame per šv. Kalėdas?“. Tik 38,8 % respondentų pasirinko ekologiniu požiūriu teigiamą atsakymą – puošia dirbtinę eglutę. 54% šeimų puošia natūralią, nukirstą eglutę iš miško, o 4% - puošia natūralią eglutės šaką (žr. 13 pav.).

13 pav. Atsakymų į klausimą „Kokias egletes šeimos puošia prieš Šv. Kalėdas?“ pasiskirstymas.

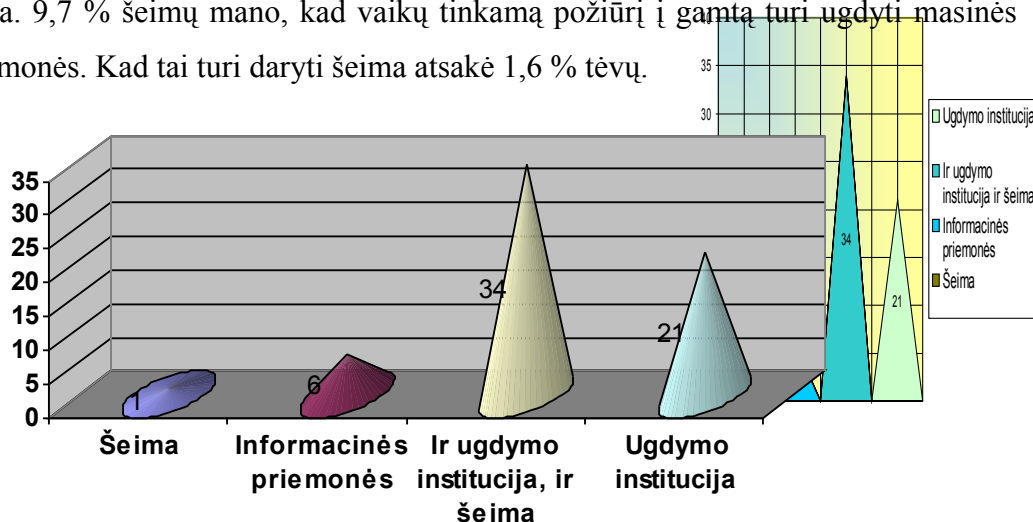
Norėdami išsiaiškinti tėvų požiūrį į vandens taupymą, pateikėme klausimą, kaip taupomas vanduo, kaip racionaliai naudojamas ekologiniu požiūriu. Atsakymai pateikiami 14 paveikslėlyje.

14 pav. Šeimos požiūrio į vandens taupymą maudantis tyrimo rezultatų pasiskirstymas.

48,4% respondentų atsakė, kad maudosi vonioje prileidę vandens. Kad racionaliai naudoja vandenį maudydamiesi po dušu, atsakė 12,9% tėvų, o kad maudosi po dušu ir vonioje nurodė 38,7% šeimų.

Į klausimą „Kas turi ugdyti tinkamą vaiko požiūrį į gamtą?“ respondentų atsakymai pasiskirstė taip (žr. 14 pav.): 33,9% tėvų atsakė, kad tai turi daryti ugdymo institucija (ikimokyklinė įstaiga, mokykla), o 53,2% respondentų mano, kad tai turi daryti ir šeima, ir ugdymo institucija. 9,7 % šeimų mano, kad vaikų tinkamą požiūrį į gamtą turi ugdyti masinės informacinės priemonės. Kad tai turi daryti šeima atsakė 1,6 % tėvų.

15 pav. Tėvų nuomonės, kas turi ugdyti vaiko požiūrį į gamtą, tyrimo rezultatai.

Atlikus tyrimą su tėvais, galime teigti, kad tėvų elgesį, požiūrį aplinką, gamtą, galima vertinti kaip vidutinišką, t. y. nepakankamą ekologiniam saugumui užtikrinti ir vaikų

moralinėms vertybėms formuoti. Manome, kad norint tiksliau išsiaiškinti tėvų požiūrį į gamtą ir elgseną, galima būtų surinkti daugiau informacijos apie tėvus (pvz., amžių, išsilavinimą, padidinti respondentų aibę ar pan.). Tai sustiprintų duomenų patikimumą. Pedagogams būtina rūpintis ne tik vaikų, bet ir jų tėvų ekologiniu švietimu, ekologiniu jų kultūros puoselėjimu.

Atlikusi šį baigiamąjį magistro darbą, manau, kad ikimokyklinėse įstaigose ekologiniams klausimams reikėtų skirti didesnę dėmesį, perteikti juos vaikams prieinamumo principu, parenkant efektyvias ugdymo formas, būdus ir metodus. Skatinti aktyvią vaikų veiklą, pratinti pastebėti ir vertinti prieinamas vaikui ekologines problemas.

Atliekant tyrimą ir lankantis ikimokyklinėse įstaigose pastebėjau, kad grupėse retai kur įrengti ekologiniai kampeliai, nėra grupių dirbančių ekologinio ugdymo kryptimi (išskyrus Panevėžio raj. Krekenavos vaikų lopšelyje – darželyje „Sigutė“), mažai ikimokyklinių įstaigų, kuriuose įrengti gyvieji kampeliai ir juose auginami įvairūs gyvūnėliai.

Rengiant šį darbą kilo idėja radikaliai pakeisti ikimokyklinės įstaigos, kurioje dirbu, profilį. Parengti programą ir dirbti ekologinio ugdymo kryptimi sudarant galimybę ne tik ugdytiniams, jų tėvams, bet ir miestelio visuomenei aktyviai domėtis ekologinėmis problemomis, skatinti susirūpinimą gamtosaugos ir gamtos pažinimo klausimais. Bendradarbiauti su įvairiomis institucijomis, siekiant sukurti tinkamas sąlygas ekologiniam ugdymui..

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikus teorinius ir praktinius tyrimus, apibendrinus rezultatus suformulavome tokias išvadas:

1. Ikimokyklinės įstaigos užima svarbią vietą formuojant vaikų ekologinį raštingumą bei vertybines nuostatas gamtos atžvilgiu.
2. Nėra galutinai įteisintos vieningos ekologinio ugdymo programos ikimokyklinėms įstaigoms.
3. Darželiai nėra aprūpinti vaizdinėmis, metodinėmis priemonėmis ekologiniam – ugdymui organizuoti, todėl pedagogės naudojasi savo gamybos vaizdinėmis ir kitomis priemonėmis.
4. Ikimokyklinių įstaigų pedagogės neturi bendros nuomonės dėl ekologinio ugdymo uždavinių.
5. Pedagogės supranta, kad ekologinis ugdymas yra sudėtingas procesas, kuris gali būti realizuojamas kompleksinėje vaikų veikloje.
6. Trūksta išleidžiamos metodinės literatūros ikimokyklinėms įstaigoms ekologine tematika.
7. Trūksta seminarų aplinkosauginio ugdymo temomis ikimokyklinių įstaigų pedagogams.
8. Ikimokyklinėse įstaigose labai mažas ekologinių klausimų nagrinėjimas, daugiau akcentuojama gyvosios gamtos globa ir apsauga. Mažai dėmesio skiriama gamtos resursų svarbai, taršai bei taršos pasekmėms gyvajai gamtai.
9. Kintant mokymo ir ugdymo programoms, turi tobulėti ir auklėtojų pasirengimas. Pedagogėms trūksta patirties, žinių organizuojant ekologinį ugdymą.
10. Mažai dėmesio skiriama bendravimui ir bendradarbiavimui su kolegomis ekologinio ugdymo klausimais.
11. Pedagogės didžiausią dėmesį skiria teigiamoms emocinėms ir vertybinėms nuostatoms, mažiau pažintinei ir praktinei ekologiškai veiklai.
12. 6–7 metų vaikai neturi pakankamai patirties ir žinių apie sąlygas, reikalingas augalams augti, visumą.
13. Šio amžiaus vaikai pilnai pasirengę suvokti juos supantį pasaulį vertybiniu aspektu, sugeba priimti humaniškas nuostatas gyvūnų ir augalų atžvilgiu.
14. Tyrimo rezultatai patvirtino, kad tėvams nepakanka ekologinių žinių vaikų ekologiniam raštingumui užtikrinti ir moralinėms vertybėms formuoti.

REKOMENDACIJOS

1. Realizuojant ekologinį ugdymą darželio vyresnėse grupėse, išleisti metodinės literatūros.
2. Parengti ir išleisti ekologinio ugdymo ikimokyklinėms įstaigoms programą.
3. Darželiuose kurti ekologines grupes, įrengti ekologinius kampelius.
4. Pedagogams rūpintis ne tik vaikų bet ir tėvų ekologiniu švietimu.
5. Darželio pedagogams organizuoti daugiau seminarų, konferencijų ekologine tema, kelti darželio pedagogių kvalifikacijos lygį ir pasirengimą dirbti ekologinio ugdymo įgyvendinimo procese.

LITERATŪRA

1. Aramavičiūtė V. (1998) Ugdymo samprata. Vilnius.
2. Ausiejus B., Stasinas J. (1981). Ekologinės kultūros ugdymas. Vilnius.
3. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. (2003). Vilnius.
4. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius.
5. Bitinas B. (1995) Auklėjimo procesas. Šiauliai.
6. Budrys R., Prūsaitė J., (Sud.). (1976). Tadas Ivanauskas. Gyvenimas ir veikla. Vilnius.
7. Danilevičius E. (1990). Išlikusių atminty medžių. Vilnius.
8. Dystervegas A. (1988). Pedagoginiai raštai. Kaunas.
9. Ekologijos pagrindai. (1991) Kaunas.
10. Ekologinis ugdymas. (1994). Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. Vilnius.
11. Galkutė L. (1998). Žemei reikia draugų. Aplinkosauginis ugdymas mokykloje. Vilnius.
12. Gamtamokslinis ugdymas vidurinėje bendrojo lavinimo mokykloje. (1996). Respublikinės mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys. Vilnius.
13. Grabauskienė A. (1988). Darbinis auklėjimas šeimoje. Kaunas.
14. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
15. Jovaiša L. (2001) Ugdymo mokslas ir praktika. Vilnius.
16. Jurevičiūtė G., Lekevičius E., Galkutė L., Motiejūnienė E. (Sud.). (1998). Nojaus laivas. Ekologinis ugdymas mokykloje. Vilnius.
17. Ikimokyklinio ugdymo gairės. (1993). Vilnius.
18. Kalenda Č. (1992) Ekologinė krizė ir dorovė. Vilnius.
19. Katininė A. (19881). Estetinis vaikų auklėjimas darželyje. Kaunas.
20. Kiliuvienė D. (1998) papildomojo ugdymo programa pradinėms klasėms. Vilnius.
21. Kitanavičius B. (1985). Planeta ir civilizacija pavojuje. Vilnius.
22. Lamanauskas V. (2001) Gamtamokslinis ugdymas pradinėje mokykloje. Šiauliai.
23. Lamanauskas V. Pasaulėžiūros ekologizavimas ugdymo procese // Ekologija kaip socialinis procesas. Šiauliai.
24. Lewy A. (1998). Valstybinės ir mokyklos lygmens ugdymo programos. Vilnius.
25. Lietuvos respublikos Visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa. (1997). Aplinkos apsaugos ministerija.
26. Lietuvos švietimo koncepcija (1992) Vilnius.

27. Lukavičienė V., Saviščeviėnė S. (Sud.). (1997). Ekologinis ugdymas darželyje. Šiauliai.
28. Lukšienė M. (1997) Mokykla kultūros raidoje // kn.: Lietuvos mokyklai – 600 metų. Vilnius.
29. Maceina A. (1991). Tautinis auklėjimas. Kaunas.
30. Matiliūnienė D. (1997) Edukologinė dorovė ugdoma iš mažens // Švietimo naujovės. Nr. 1. Vilnius.
31. Monkevičienė O. (1991). Kompleksinis ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje. Kaunas.
32. Monkevičienė O. (Sud.). (1993). Vaikų darželių programa. Vilnius.
33. Rimkevičienė B., Mockevičienė O., Žalaitė Z. (1996). Ikimokyklinio amžiaus vaikų ekologinio ugdymo gairės / Žvirblių takas. Nr.2.
34. Rajeckienė A. (1997) Vaikas ir gamtinė aplinka. Kaunas.
35. Rio De Ženeiro deklaracija dėl aplinkos ir plėtros.(1996) Vilnius.
36. Ruzgas V. (1930). Gamtos metodikos pagrindai. Kaunas.
37. Suchomlinskis V. (1978). Širdį atiduodu vaikams. Kaunas.
38. Šapokienė E. (1997). Aplinkotyra: Mokomoji knyga jaunimui. Vilnius.
39. Šapokienė E. (1997) Ekologinio ugdymo sistema // Žaliasis pasaulis. Nr. 2.
40. Šerkšnas A. (1939). Mokinio aktyvumas ir mokomosios gėrybės. Kaunas.
41. Ušeckienė L., Tričys V. (1996). Ekologija kaip socialinis procesas. Šiauliai.
42. Vabalas-Gudaitis J. (1983). Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. Vilnius.
43. Pestapocis J. H. (1989) Pedagoginiai raštai. Kaunas.
44. Vaitkevičius J. (1981). Mokyklos ir aplinkos įtaka mokiniams. Kaunas.
45. Volodka H. (2000) gamtiniai ir socialiniai kraštotyros objektai. Šiauliai.
46. Žalioju taku (19997) Kaunas.
47. Люблинская А. (1971) Детская педагогика. Москва.
48. Выготский Л. А. (1986) Психология педагогики. Москва.